

Three 13th-Century Sophismata about Beginning and Ceasing.

Sten Ebbesen

This paper contains editions of two anonymous sophismata of English origin (ms Worcester Q.13) from about 1265/75 and one by the Parisian master Peter of Auvergne from the 1270s. The titles are (1) *SOCRATES DESINIT ESSE ALBISSIMUS HOMINUM*, (2) *QUOD INCIPIT ESSE DESINIT NON ESSE*, and (3) *SOCRATES DESINIT ESSE NON DESINENDO ESSE*. In conjunction with the edition by De Libera pp. 113-120 above, my paper is meant as a supplement to Tabarroni's (pp. 61-111, above), and I refer to him and to De Libera (1989) for a general discussion of 13th-century doctrine regarding 'incipit' and 'desinit', and of the role of sophismata in that context; older papers on the subject may be found via the same two articles.

The three sophismatic propositions are all traditional, and especially (1) and (3) are standard items in treatises on syncategorematic terms, and also have each a traditional *casus* or *positio* ("imagined circumstances, scene"). In (1) "Socrates is ceasing to be the whitest of men" it is that he is now the whitest of all men but that soon (immediately afterwards, or as here: tomorrow) a whiter man, Plato, will be born. The *casus* of the untranslatable (3) "Socrates desinit esse non desinendo esse" is that Socrates is in the second-to-last instant of his life; this formulation of the sophisma occurs already in the early 13th-century *Dialectica Monacensis*¹.

All three sophismata occur in Richard (of Cornwall?)'s *Abstractiones* (before 1250?), a work to which there is an explicit reference in the second of the English texts, where Richard is called "Magister Abstractionum" with a title similar to the one used by theologians about Peter Lombard, "Magister Sententiarum", indicating that his book was a standard work in the schools. Richard says:²

'Incipit' et 'desinit' cum \diversis/ diversam habent expositionem, quia secundum unam expositionem ponit utrumque esse secundum praesens sic: 'incipit esse' [+ et D] "est et non fuit", 'desinit esse' "est et non erit;" et secundum aliam expositionem \inest in eis/ privatio secundum praesens sic: 'incipit esse' "non est, sed erit"; 'desinit esse' "non est sed \fuit/." Et per hoc potest solvi illud sophisma:

1. In De Rijk, *Logica Modernorum* II.2:573¹⁴⁻¹⁸, Van Gorcum: Assen 1967.

2. Mss D = Oxford Bodleian Digby 24: 79vA; B = Brugge SB 497: 86vA. I am grateful for having had access to an unpublished edition by P.Streveler & al.; however, for the present purpose I have decided to produce a slightly different text. My text follows Digby 24 unless otherwise indicated; the Bruges ms. is just used as a source of corrections, and obvious errors or insignificant deviations of B from D are not recorded.

QUOD INCIPIT ESSE DESINIT NON ESSE.

Probatio. /D 79vB/ Quod incipit esse nunc primo capit esse, et quod nunc /B 86vB/ capit esse, cessat non esse; et quod cessat non esse, desinit non esse; ergo quod incipit esse desinit non esse.

Contra. Quod incipit esse est; quod desinit non esse non est; ergo quod est non est. [est non est: non est non est **B** : incipit etc. **D**]

Solutio. Utroque verbo dicente positionem secundum praesens aut privationem secundum praesens, est sermo impossibilis, quia eadem expositione qua dicimus 'Socrates desinit esse' "est et non erit," dicimus '\Socrates/ desinit non esse' "non est, sed erit," <et expositione eadem qua diximus 'Socrates desinit esse' "non est sed prius fuit", dicimus 'Socrates desinit non esse' "\est/ et prius non fuit," quia in affirmativis et negativis est ordo contrarius [quia -contrarius **om. B**].> Significat ergo iste sermo '\quod incipit esse desinit non esse,'/ [quod inc. - esse **B**, et, ut conicio, **D in mg.**] exponendo sicut nunc dixi alterum horum: "quod est et non fuit, non est sed erit," et "quod non est et erit, est et non fuit," quorum utrumque est impossibile. [et expositione - ordo contrarius transposui; v. supra] Si autem hoc verbum [[desinit]] '\incipit/' exponitur per positionem [p. **B** : expositionem **D**] secundum praesens et hoc verbum 'desinit' \per/ privationem secundum praesens, verus est sermo praedictus, quia hiis est sensus, "quod est et non fuit est et non fuit," quia sicut 'desinit esse' secundum nunc dictam expositionem significat istud, "non est sed prius fuit", et 'desinit non esse' significabit secundum eandem expositionem "est et prius non fuit."

Et alia est aequivocatio in hiis verbis 'incipit', 'desinit', quocumque modo exponantur, ut solet dici, eo quod 'incipit' potest dicere inceptionem simplicem vel inceptionem quandam. Et similiter hoc verbum 'desinit' desitionem simplicem vel desitionem [des. **om. D**] quandam. Et per hoc solvitur [s. **D** : volunt quidem(!) solvere **B**] hoc sophisma:

SOCRATES DESINIT ESSE ALTER ISTORUM, demonstratis duobus, Socrate et Platone, et moriatur Plato.

Probatur sic: Socrates est alter istorum et non erit alter istorum, ergo desinit esse alter istorum.

Contra. Non [non: **fort.** nunc **D** : nec **B**] desinit esse Socrates nec Socrates desinit esse Plato; [+ non **D**] ergo Socrates non desinit esse alter istorum.

Aliter formatur sic: Socrates desinit esse alter istorum; sed [sed: vel **B**] Plato est alter istorum; ergo desinit esse Socrates vel Plato.

[Aliter - Plato **D** : Contra. Quicquid est alter istorum est Socrates vel Plato. Socrates desinit esse alter istorum; ergo Socrates desinit esse Socrates vel Plato. **B**]

Idem est [+ solutio **D**]: SOCRATES INCIPIT ESSE ALTER ISTORUM. Et nascatur Plato.

Probatur sic: Est alter istorum et non prius fuit alter istorum, ergo incipit etc.

Contra. Socrates incipit esse alter istorum; et quicumque est alter istorum, est Socrates vel Plato, [+ \ergo/ Socrates incipit esse alter istorum D]; ergo Socrates incipit esse Socrates vel Plato; sed non incipit esse Socrates, quia prius fuit Socrates; neque Plato.

Solutio. Solet dici in talibus, sicut superius, quod si hoc verbum 'desinit' denotet desitionem simplicem, haec est falsa 'Socrates desinit esse alter istorum', quia significat quod Socrates desinit esse id quod est alter istorum, et hoc est Socrates vel Plato; /D 80rA/ si desitionem quandam, vera est, quia significat quod [s.q. om. B, s.l. D] desinit esse sub hoc accidente 'alteritas'. Et in hoc sensu non sequitur, "ergo Socrates desinit esse Socrates vel Plato," sed est fallacia accidentis; non enim necessario inest subiecto quod inest accidenti. Assignatum in proposito est hoc verbum 'desinit', 'Socrates vel Plato' subiectum, 'alter' accidens. Idem dicendum est ad istud sophisma, sc. 'Socrates incipit esse alter istorum'."

[... B 87vB, D 81rB:] In talibus est multiplicitas secundum compositionem et divisionem; verbi gratia, DEUS DESINIT NUNC ESSE. Et est sensus compositionis "Deus desinit nunc, esse"; et falsa, quia significat quod esse deo amplius non conveniat. Sensus divisionis: "Deus desinit, nunc esse"; et sic est vera, quia significat quod esse nunc non conveniat ei amodo. Idem: DEUS INCIPIT NUNC ESSE. Et hic similiter: SOCRATES INCIPIT ESSE NON INCIPIENDO ESSE; sit in secundo instanti vitae suae. Et in hoc antiquo sophismate

SOCRATES DESINIT ESSE NON DESINENDO ESSE, sit Socrates in paenultimo instanti vitae suae.

Quod sic probatur: Socrates est non desinendo esse et non erit non desinendo esse [et non erit - esse B : om. D], ergo desinit esse non desinendo esse.

Contra. Quaelibet istarum est falsa 'Socrates desinit esse si non desinit esse', 'quia non desinit esse', 'dum non desinit esse'.

Solutio. Dicunt aliqui quod prima est falsa distinguendo hanc, 'non erit non desinendo esse,' eo [eo : et D : om. B] quod negatio potest negare hoc verbum [v. B : terminum D] 'erit', et sic est falsa; vel gerundivum, et sic est vera, cum sit sensus, "Socrates erit non non desinendo esse," quae aequipollet huic 'erit desinendo esse', et cum haec affirmativa et affirmativa de praesenti non inferunt hanc 'Socrates [s. B : ideo D] desinit esse non desinendo esse, cum utraque sit [c.u.s. B : et .. u. est D] affirmativa et expositio huius, sicut quaelibet(!) huiusmodi, est per affirmationem et negationem.

Sed [+ quia D] videmus instantiam in terminis: sequitur enim 'Socrates est albus et statim post hoc erit niger, ergo Socrates desinit esse albus', cum utraque sit affirmativa. Et praeter hoc quicquid sequitur ad consequens sequitur ad antecedens, et etiam quicquid sequitur ad consequens cum aliquo addito sequitur ad antecedens cum eodem; quod ergo sequitur ad ne-

gativam [n. B : affirmativam D] de futuro /D 81vA/ cum affirmativa de praesenti [cum - praesenti B : D legere nequivi], sequitur ad affirmativam de futuro quae antecedit ad illam negativam [a.i.n. B : D legere nequivi] cum [+ illa sit D] affirmativa de praesenti.

Nihil ergo prohibet ad istas 'Socrates est non desinendo esse' et 'non erit non desinendo esse', quamvis negetur gerundivum ut sit affirmativa, sequi illam 'Socrates desinit esse non desinendo esse.' Et praeter hoc negatio [n. B : om. D] potest negare verbum et non erit propositio falsa. Est enim multiplex secundum compositionem et divisionem; et in sensu divisionis falsa, et propositio principalis similiter, et vera in sensu compositionis; non enim negatur esse de Socrate simpliciter, sed sub modo quodam; et in hoc sensu vera est propositio principalis. Unde distinguenda est, et est sensus divisionis: "Socrates desinit esse, non desinendo esse", et sic est falsa, terminatur enim desitio ad esse simpliciter, unde significat quod amplius non erit; et praeter hoc affirmatur /B 88rA/ desitio respectu esse, et per illud quod sequitur negatur respectu eiusdem [+ per illud quod subsequitur D], et sic significat opposita. Sensus compositionis est, "Socrates desinit, esse non desinendo esse," et sic est vera, et sic [e.v.e.s. B : om. D] non terminatur desitio ad esse simpliciter sed ad esse contractum; nec est affirmatio et [et B : nec D] negatio respectu eiusdem, negatur enim desitio respectu 'esse' et [e.e. B : om. D] affirmatur respectu 'esse non desinendo esse,' et in hoc sensu non sequitur, 'ergo desinit \esse/ dum non desinit esse', vel 'si', [+ vel quando D] vel 'quia'; sed est fallacia consequentis ut hic 'non erit non desinendo esse, ergo non erit dum [dum B : verum D] non desinit esse; terminatur enim desitio ad hoc totum 'esse non desinendo esse', et in conclusione, cum dicitur 'ergo desinit esse dum non desinit esse', ad esse simpliciter; quia illud 'dum non desinit esse' non terminat 'esse' praecedens ut terminat illud 'non desinendo esse', cum sit propositio secundum speciem et 'non desinendo esse' secundum materiam tantum, unde [s.m.t.u. : tantum s.m.u. B : s.m. cum bene D] potest alii addi per modum determinationis. Et ideo [ideo: non BD] prohibetur expositio gerundivi per 'si' vel per 'quia' vel per 'dum' non quia aliquod istorum non est [n.q.a.i.n.e. D : propter hoc non sit B] de eius intellectu, sed quia aliquod istorum non [a.i.n. D : nullum istorum B] determinat esse praecedens. Unde exponendo gerundivum per aliquod istorum, terminatur desitio ad esse non contractum, cuius contrarium [c.c. B : esse contractum D] accidit in sensu compositionis.

[...] Item sit Socrates /D 81vB/ albiissimus hominum [h. B : om. D] nunc existentium et nascatur Plato albior eo. Inde sic:

SOCRATES DESINIT ESSE ALBISSIMUS HOMINUM.

Probatio. Est albiissimus hominum et non erit albiissimus hominum; ergo prima vera.

Contra. Aut ergo hominum qui sunt aut hominum qui non sunt. Sed non desinit esse albissimus hominum qui sunt, quia est et erit albissimus hominum qui sunt; ergo hominum qui non sunt, quod est impossibile, quia entis ad non ens nulla est comparatio. [c.: operatio D; quia - c. om. B]

Solutio. Quia illud quod per superabundantiam [+ i.e. superlativus gradus B] dicitur uni soli contingit, et respectu quorum existentium est Socrates modo albissimus erit Plato statim albissimus, ergo falsum erit dicere quod Socrates erit albissimus hominum [+ qui sunt B], cum esse albissimus [+ hominum qui sunt B] uni soli [s. B : om. D] contingit. Possumus igitur dicere quod Socrates desinit esse [d.e. B : e.d. D] albissimus hominum qui sunt, et tunc interimenda est haec 'erit albissimus hominum qui sunt'. Sed [sed B : et D] quamvis illud quod \per/ superabundantiam dicitur uni soli conveniat [-iat B : -it D] respectu quorundam, potest tamen aliis convenire respectu aliorum; et quia alia est multitudo connumerando Socratem cum aliis [+ qui sunt B], et alia connumerando Platonem cum eisdem, ideo compossibiles sunt istae 'Socrates est [est B : erit D] albissimus istorum hominum' demonstrato Socrate cum aliis, 'Plato est albissimus hominum istorum' demonstrato [Socrate - dem. B : om. D] Platone cum aliis. Unde erit verum dicere, 'Socrates erit [erit B : est D] albissimus hominum istorum' demonstrato Socrate cum aliis et non Platone; et similiter erit verum dicere, 'Plato erit albissimus hominum <istorum>' demonstrato Platone cum aliis et non Socrate; sed non est eadem multitudo utrobique intellecta per pronomen demonstrativum. Patet ergo quod quamvis haec sit vera, 'Plato erit albissimus hominum qui sunt', nihilominus haec est vera, 'Socrates erit albissimus hominum qui sunt', quia non est extremum idem respectu cuius denotatur intensio albedinis in Socrate et respectu cuius denotatur in Platone. Distinguitur ergo haec propositio, 'Socrates desinit esse albissimus hominum qui sunt \vel/ qui non sunt' quia [quia B : quae D] est multiplex secundum compositionem et divisionem. Et falsa in sensu divisionis, quia nec desinit esse albissimus hominum qui sunt, ut praeostensum est, neque hominum qui non sunt. In sensu compositionis vera est, non enim denotatur desitio intensionis albedinis respectu unius partis vel alterius, sed respectu huius totius 'hominum qui sunt vel hominum qui non sunt'. /B 88rB/ Et in hoc sensu non valet 'non desinit esse albissimus hominum qui sunt, ergo desinit esse albissimus hominum qui non sunt', quia hoc argumentum supponit sensum divisionis, et *similiter fuit sermo falsus⁺.

[similiter fuit sermo falsus D : similiter prout sermo est falsus B]

In Henry of Ghent's *Syncategoremata* (1260s?), two of the relevant sophismatic sentences are treated, as follows:¹

Queritur de hoc sophismate *SOCRATES DESINIT ESSE ALBISSIMUS HOMINUM*, posito quod sit albiissimus hominum qui nunc sunt et erit semper, sed post hoc nascatur albior eo.

Probatio primae. Socrates est albiissimus hominum et de cetero non erit albiissimus hominum; ergo Socrates desinit esse albiissimus hominum.

Contra. Socrates desinit etc.: aut ergo hominum qui sunt aut qui non sunt. Quorum utrumque est falsum; quare prima est falsa. Non desinit esse albiissimus hominum qui sunt, quia semper est albiissimus eorum qui sunt secundum positionem; non hominum qui non sunt, quia non est albiissimus eorum cum non sit de numero eorum.

Solutio. Dicendum quod prima est vera ut probatur.

Ad improbationem respondendum per fallaciam consequentis a superiori ad inferius cum hoc verbo 'desinit', quia in prima iste terminus 'albiissimus hominum' supponit primo pro eis qui sunt, secundario vero pro eis qui non sunt sed erunt; in conclusione vero per implicationes supponit solum pro eis qui sunt vel solum pro eis qui non sunt, quoad utrumque tempus, et secundum hoc potest ibi assignari fallacia figurae dictionis a simplici suppositione ad personalem vel ab ampliata ad restrictam.

Item, posito quod Socrates sit in paenultimo instanti vitae suae, quaeritur de hoc sophismate *SOCRATES DESINIT ESSE NON DESINENDO ESSE*.

Probatio. Socrates est non desinendo esse, et de cetero non erit non desinendo esse, ergo prima est vera.

Contra. Socrates desinit etc., ergo Socrates desinit esse cum non desinit esse, vel si non desinit esse, vel quia non desinit esse. Gerundivum enim habet resolvi per 'dum' vel per 'si' vel per 'quia' sicut ablativus absolute positus. Sed unumquodque illorum est falsum; ergo prima falsa.

Solutio. Dicendum quod prima est vera, et in improbatione /235rB/ est fallacia consequentis a superiori ad inferius cum hoc verbo 'desinit', quia in prima hoc verbum gerundivum 'desinendo' quantum ad primam eius suppositionem dicit privationem desitionis in praesenti, quantum ad secundam ex consequenti dicit privationem desitionis in futuro/, in conclusione vero sumptum pro eo dicit privationem desitionis in praesenti, et ita fit processus a minus communi ad magis commune affirmando.

Aliter potest dici quod prima est duplex ex eo quod haec determinatio 'non desinendo esse' potest determinare hoc verbum 'desinit' vel hoc verbum 'esse'. Si determinet hoc verbum 'desinit', sic est falsa quoniam op-

1. Ms Brugge SB 510: 235rA-B. A part of Henry's preceding remarks about 'incipit' and

posita ponuntur simul circa idem, desitio et privatio desitionis, ut improbat. Si vero determinat hoc verum 'esse', sic est vera, ut probatur, et est sensus quod Socrates desinit esse non desinendo esse, id est esse indeficiens vel esse sine desitione. Unde licet non desinat esse simpliciter, desinit esse +et nunc(?)+ tale sc. esse indeficiens vel sine desitione, quia usque modo habuit esse indeficiens sive sine desitione et de cetero non habebit tale esse, immo habebit esse deficiens et cum desitione. Et primo modo est composita et falsa, secundo modo divisa et vera, et sic est ibi fallacia compositionis.

Et nota quod ista duo sophismata fundantur supra expositionem \de/ 'desinit' in quantum dicit desitionem quae est motus in tempore.

The Worcester sophismata

The sophismata "Socrates desinit esse albissimus hominum" and "Quod incipit esse desinit non esse" from ms Q.13 of Worcester Cathedral Library are of unknown authorship; they may even have different authors, but they are surely English. The context suggests a date about 1265-75; cf. CIMAGL 55 (1987) 136.

These sophismata surely reflect oral debates, involving (1) a respondent, identifiable, I think, by the phrases 'dicebatur', 'dictum fuit', and 'respondebatur' introducing his interventions, (2) an unknown number of opponents, and (3) the master, who determines. Little has been done to edit the sophismata in such a way to make it easy for a reader to assign arguments to individual disputants or to understand which particular argument a counter-argument or response is directed against.

The first sophisma may illustrate what sort of things these works deal with. It discusses four questions, or *problemata*, as the preferred term seems to have been in sophismatic contexts.¹ They are (1) whether superlatives, such as 'albissimus', are intrinsically distributive, i.e. have a function of the same general type as the quantifiers 'every' 'some' etc. (2) Whether superlatives are intrinsically exclusive or partitive, so that, e.g. 'whitest' per se implies the existence of some set from which any referent is excluded or a member, respectively. (3) Whether the genitive 'men' ('hominum') may range over ("supposit for") non-existing (past, future, possible) men as well as actually existing ones. (4) Whether the *casus* actually affects the truth-conditions of the sophismatic sentence.

The two last questions get short shrift, and we are told why: time ran

---

¹'desinit' are printed in Braakhuis (1979) 1: 370f.

1. For England, the Worcester sophisma itself bears witness; as for Paris, the term is used in the Parisian collection of sophismata from which Peter of Auvergne's comes.

out. The answer to problem 3 starts:

Ad aliud problema solutio dependet ab ista quaestione utrum ly 'desinit' possit se extendere in ampliando ad ens et non ens. Propter autem brevitatem temporis, nihil de hoc erat tactum, sed qualitercumque sit, ad praesens suppono ....

A similar explanation occurs at the end of the sophisma "Cuiuslibet hominis asinus currit" on f. 33vB of the Worcester ms.: "Ad quantum problema non respondebatur, propterea [praetera ~~ms~~] omitto ad praesens".

The first two problems owe much to grammatical discussions of the use of partitive genitive with superlatives. The sophisma repeatedly refers to the old but popular syntax by Peter of Spain ("Non-papa" as Kneepkens usually adds to avoid confusion with the 13th-century logician who became pope John XXI), and it is instructive to compare with the question "Utrum superlativus possit construi cum genitivo" in *Questiones super 2° minoris voluminis Prisciani* ascribed to Simon Dacus (probably late 13th c.).¹ The sophisma's use of the terms *excessus in termino* and *excessus citra terminum* can be paralleled in roughly contemporary grammatical works, such as Boethius of Denmark's *Modi Significandi* (see annotation in the edition, p. 134 below). The superlative signifies the excess that has reached ('est in') the ultimate limit ('terminus') of the scale of exceeding; the comparative also signifies an excess, but one falling short of ('citra') the limit.

Yet, the sophisma does not really belong to the discipline of grammar. The primary purpose of analyzing the sophisma is not to discover the mechanisms governing the construction of a class of grammatically correct Latin sentences, but to elucidate their truth conditions. The analysis of superlatives is part of the same project as the analysis of syncategorematic terms. It is logic.

Petrus de Alvernia's **SOCRATES DESINIT ESSE NON DESINENDO ESSE.**

The sophismata of Peter of Auvergne almost certainly owe their existence to activities at Paris University in the the 1270s. The present one is a tidy one whose "problemata", though interwoven, are no more complex than regular "quaestiones" on Priscian or Aristotle. In accordance with a widespread practice, the five problems are not presented paratactically as 1-5; instead we find the following taxonomy:

---

1. CPhD 3: 133ff.

1 De veritate et falsitate**1.1 Circa positionem (= circa casum)****1.1.1 U. sit dare ultimum instans vitae Socratis****1.1.2 U. sit signare paenultimum instans vitae Socratis****1.2 De significato istorum verborum 'incipit', 'desinit'****1.3 De expositione istorum verborum****2 De distinctione**

A most elaborate specimen of such "trees of problems" is found in John of Denmark's so-called "De gradibus formarum" (*CPhD* I.2).

As for the contents of Peter's sophisma, suffice it here to say that the discussion is heavily dependent on Aristotle's *Physics*, especially book VI.

Manuscripts and Ratio edendi.**General.**

I neither respect the orthography nor the paragraphing or punctuation of the mss. Similarly my quotations of printed editions may deviate from their sources in matters of orthography and punctuation.

All matter in italics (numbers, headings) are my additions.

The Worcester sophismata.

The texts are contained in ms. Worcester Cathedral Library Q.13, about which see CIMA GL 55 (1987) 136 and CIMA GL 47 (1984) 103ff. with references. The ms. was almost certainly written in the 1290s.

My transcription was done from photos of the ms. The apparatus records all my deviations from the wording of the ms.

Headings in bold type - **Problema 2** and the like - derive from the manuscript where they are written in the margin. Besides the ones I could see, I have added some that ought to be there. They are marked as editor's addition, thus: <**Problema 2**>. However, some of them may actually be in the ms, for it has been bound so tight that words written in the inner margins have not always been caught by the photographic lens when the pictures I used were taken.

Peter of Auvergne.

The text is transmitted by mss. *B* = Brugge, Stedelijke Bibliotheek, 509, and *F* = Firenze, B. Medicea Laurenziana, St. Croce 12 sin., 3, both from the early fourteenth century. The sophisma is N° VII in the collection described in CIMA GL 3 (1970), with addenda and corrections in CIMA GL 57 (1988) 171. Works by the masters Petrus de Alvernia and Boethius de Dacia dominate the collection, a complete edition of which I am preparing for *Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi* IX.

The edition is peculiar by being based on the text of *F* although the

text of that ms is nonsensical more often than that of *B*. However, work on other texts shared by the two mss has time and again pointed to the conclusion that the dismal state of the *F* text is due in the main to simple scribal errors, while the tidiness of the *B* text is largely due to conjectural emendation by a medieval editor who also completely re-wrote some passages. It is scarcely possible to demonstrate this convincingly with examples from the present sophisma, though I am inclined to explain some variants in quotations of *auctores* by assuming that the person responsible for the *B*-recension looked up some of the quotations in the original sources. This could explain that while *F* says

Et hoc est quod dicit Aristoteles secundo Posteriorum: <Arist. APo. 2.7 92b32-34> "Amplius nulla scientia demonstrat quod hoc significat hoc, nec definitiones hoc significant"

B comes much closer to the Aristotelian text (in Moerbeke's version), saying:

Amplius nulla scientia demonstrat utique quod nomen significat hoc, nec igitur definitiones hoc significant

Of course, it one could assume that *B* and *F* both reflect a text in which the quotation had utique quod hoc nomen like the original, which in the *Aristoteles Latinus IV* edition reads:

Amplius nec una scientia demonstrat utique quod hoc nomen significat hoc; nec diffinitiones igitur hoc significant.

On this assumption *B* would just have lost a 'hoc' preserved by *F*, while *F* would have lost both 'utique', 'nomen' and 'igitur' preserved by *B*. However, the reading of *F* receives strong support from another sophisma by Peter of Auvergne, "Album potest esse nigrum" (F 65rA, B 96vB), in which the two mss agree on reading

quia nulla scientia probat quod hoc significet hoc.

It therefore seems likely that *F* preserves the original reading in the sophisma, while *B*'s closeness to Aristotle is the result of revision.

We may have a similar case in a quotation of Averroes on *De generatione* 1 comm. 9. *F* reads

et videtur quod cum dividimus magnitudinem super aliquem punctum, impossibile quod divisio cadit...

B has

et videmus quod cum si dividerimus [or si deserimus] magnitudinem super aliquem punctum, impossibile est quod divisio cadat...

The intrusive 'si' in *B* has no obvious explanation. *F*'s 'videtur' for 'videmus' is likely to be a trivial scribal error, and the same is probably true

for the missing 'est' and the indicative 'cadit'. But the variation 'dividimus'/'diviserimus' is attested also in manuscripts of Averroes' own text. Perhaps the revisor was faced with a ms that had the same flaws as *F* and decided to emend it by looking up the place in Averroes, using, however, a ms of the Commentator's work that differed from the one used by Peter of Auvergne.

The revisor could be Peter himself, but would he also have revised - and distorted- works by other men, such as Boethius de Dacia? It seems reasonable to assume that one person was responsible for all the revised editions contained in *B*, and then there is no reason why that person should be Peter. One would rather think of a later person who tried to re-vamp a number of useful texts of which he possessed a bad copy much like *F*.

If I am right about the relationship between *F* and *B*, there is no clear criterion by which to decide whether a superior reading in *B* is a conjecture or an inherited reading that has suffered corruption in *F*. In my attempt to reconstruct the common ancestor of the two mss I have followed these rules of thumb:

(1) *F* readings are accepted when no particular reasons occur for not doing so.

(2) *B* readings are accepted (a) when they seem to restore sense to nonsense passages; (b) when they yield an -in some respect- better text of a passage the *F* text of which is intelligible, *and* it is palaeographically plausible that *F*'s reading is a corruption of the one transmitted by *B*.

Only a selection of rejected *B* readings are recorded in the apparatus, whereas all *F* readings not accepted in the text are registered, with the following exceptions:

- Both mss in all six cases in which the word 'cuiusmodi' occurs use the abbreviation *c*⁹, which regularly means just 'cuius'. This could be an inherited trait. I have not commented on this in the apparatus.

- *F* repeatedly, but not consistently, says 'desinitio' instead of 'desitio'. *B* sometimes uses the ambiguous "desitio", but when its reading is unambiguous, it is always 'desitio'. I have eliminated *F*'s irregular form without further ado.

- *F* repeatedly has "a" or even in full: "alia" for 'aliqua' (& *mutatis mutandis* with other forms of the word). I pass over such errors in silence.

My transcriptions were done from photographs, but in the case of *F* I have consulted the ms itself on some dubious points.

Since the text is to be re-edited in *Corpus Philosophorum Danicorum*, I shall be grateful if readers have useful suggestions for amelioration.

Literature.

- Anonymus Liberanus** = The author of the sophisma "Sortes desinit esse non desinendo esse" edited by De Libera, pp. 113-120 above.
- Auctoritates**, ed. Hamesse = Les Auctoritates Aristotelis, ed. J.Hamesse, Philosophes Médiévaux 17. Louvain-Paris, 1974.
- Braakhuis 1979**: De 13de Eeuwse Tractaten over Syncategorematische Termen, vols. 1-2, Diss., Leiden: Meppel, 1979.
- Guillelmus de Shyreswode, Sync.** : O'Donnell, J.Reginald, "The Syncategoremata of William of Sherwood," Mediaeval Studies 3 (1941) 46-93
- De Libera 1989**: "La problématique de l'instant du changement au XIIIe siècle: contribution à l'histoire des *sophismata physicalia*"; in: Studies in Medieval Natural Philosophy, ed. S. Caroti. Biblioteca di Nuncius. Studi e testi I, Olschki: Firenze
- Nic. Par., Sync.** = Nicolaus Parisiensis, Syncategoremata ed. Braakhuis in vol. 2 Braakhuis (1979), II: Uitgave van Nicolaas van Parijs' Sincategoremata.
- Petrus Hispanus, Summa "Absoluta"** = C.H. Kneepkens, Het iudicium constructionis. Het leerstuk van de constructio in de 2de helft van de 12de eeuw. Deel IV: Werkuitgave van Petrus Hispanus' Summa 'Absoluta cuiuslibet'. Diss., Nijmegen: Ingenium, 1987.

Sigla

[album]	album <i>delendum censeo</i>
[...]	<i>quaedam omisi</i>
(?)	<i>de lectione vocis praecedentis dubitare licet</i>
(!)	<i>de lectione vocis praecedentis dubitari nequit</i>
[[album]]	album <i>deletum habet codex</i>
\album/	album <i>secundario (inter lineas vel in mg.) inseruit scriba</i>
<album>	album <i>addendum censeo</i>
+album ac ⁺	<i>verba album ac corrupta esse puto</i>

Praeterea in excerpto ex Abstractionibus Ricardi superius impresso apparatus criticum cancellis saeptum textui inserui, hoc modo:

est [+ album B]   album *post est addidit cod. B.*

B	<i>In Abstractionibus Ricardi: Cod. Brugensis 497</i>
B	<i>In sophismate Petri de Alvernia: Cod Brugensis 509</i>
D	<i>In Abstractionibus Ricardi: Cod. Oxon. Digbeianus 24</i>
F	<i>In sophismate Petri de Alvernia: Cod. Florentinus Mediceo-Laurentianus, St. Crucis 12 sin., 3.</i>
W	<i>In sophismatibus Anglicis: Cod. Wigorniensis Q.13</i>

Anonymi sive Anonymorum
Sophismata ex cod. Wigorniensi Q.13: 34rA-37rA

SOCRATES DESINIT ESSE ALBISSIMUS HOMINUM.

W 34rA

Corpus sophismatis

Probatio et improbatio patent. Et ponitur casus, super quem fundatur hoc, <quod Socrates sit albiissimus hominum modo existentium et quod Plato nascatur cras albior eo.>¹

Problemata

Circa istud sophisma primo quaerebatur de praedicato, sc. 'albiissimus', cum sit superlativum, utrum habeat naturam distributionis in se – non enim quaeritur utrum habeat ex consequenti sed utrum de se, et hoc est propter unam naturam superlativi.

Secundo utrum habeat naturam exclusionis sive partitionis.

3° de suppositione huius genitivi 'hominum', utrum possit stare pro his quae sunt vel quae non sunt.

4° de casu sophismatis.

<Primum problema>

I.1 Circa primum sic quod non habeat naturam confundendi: [Circa primum sic:] ea quae habent idem significatum et eundem modum significandi, si unum non sit distributivum, nec reliquum; sed positivum, comparativum et superlativum habent idem significatum et eundem modum significandi; ergo cum positivum et comparativum non sint distributiva, quare nec superlativa erunt.

I.2 (Ad 1) Dicebatur ad minorem quod duplex est modus significandi, sc. generalis et specialis; et licet positivum, comparativum et superlativum habeant eandem modum significandi generalem (qui² est significare substantiam cum qualitate), in modo tamen speciali differunt, quia positivum significat absolute, comparativum autem et superlativum in excessu, sed adhuc diversimode, quia superlativum significat excessum in

---

1. Casum ex quarto problemate, infra, descripsi. Idem casus in Abstractionibus magistri Ricardi et Syncategoreumatibus Nicolai Parisiensis (ed. Braakhuis p.265) invenitur.
 2. qui] quod Q

termino, comparativum autem non.^a

I.3 (Ad 2) Contra istam rationem appositae fuerunt quinque rationes.

I.3.1 Quod convenient in modo speciali videtur, quia recipere comparisonem est modus specialis, quia solummodo nomina significantia qualitatem et quantitatem comparantur, et per te conveniunt in modo significandi generali, ergo omni modo conveniunt.

I.3.2 Contra aliam partem arguitur sic: Dicebatur quod superlativum <significat excessum> in termino; quod non illa ratione possit distribuere probatio: distributio est proprietas dictionis syncategorematicae, sed tales dictiones infinite <significant>, significare in termino est significare finite, ergo significare in termino¹ repugnat naturae distributionis.

I.3.3 Item quod non ratione excessus possit esse distributivum probatio, quia tam comparativum quam superlativum importat excessum; si ergo superlativum possit esse distributivum ratione excessus, eadem ratione et comparativum possit esse distributivum, quod falsum est.

I.3.4.1 Item nomina dignitatum important excessum, ut 'rex' 'imperator' 'magister' et huiusmodi; ergo, ut videtur, hoc dato quod superlativum distribuit ratione excessus sequitur quod talia nomina dignitatum essent distributiva, quod falsum est.

I.3.4.2 Si dicatur quod non ratione excessus simpliciter, sed ratione excessus in termino,

I.3.4.3 contra: Significare excessum in termino est significare excessum finite, significare excessum simpliciter est significare infinite, sed infinitas magis confert ad distributionem quam finitas, quare comparativum magis erit distributivum quam superlativum.

I.3.5 Item, si superlativum est distributivum, ergo et comparativum. Probatio consequentiae: si superlativum est distributivum, hoc est ratione excessus. Non in termino; probatio: duo sunt distributiva, ut 'uterque' et 'omnis'; 'uterque' distribuit pro duobus tantum, 'omnis' vero pro pluribus. Si tunc distributio causaretur ab excessu, solum 'omnis' esset distributi-

1. termino] est significare add. et del. W.

a. Cf. Boethii Daci Modos Significandi, qu. 59, CPhD 4.150-151: "quaeritur u. comparativum et superlativum in specie differant. (...) Dicendum est ad hoc quod ista duo nomina in specie differunt, quia proprietas et modus significandi secundum quem res una excedit aliam citra terminum, et proprietas secundum quam res una excedit aliam in termino, istae sunt proprietates in specie differentes. Et quandocumque proprietates rerum sive modi essendi in specie differunt, necesse est et modos significandi acceptos ab illis proprietatibus in specie differre. Ideo modus significandi per quem aliquid est causaliter in specie nominis comparativi, et modus significandi per quem aliquid est causaliter in specie nominis superlativi, in specie differunt."

vum, et non 'uterque', quod tamen non dicimus. Patet tunc quod comparativum potest adeo bene distribuere sicut superlativum non obstante minore multitudine.

I.4 (Positio et ad 3)

I.4.1 Positio Respondebatur ad istas rationes et similiter ad sophisma dicendo quod superlativum potest confundere ex consequenti, cum dicat excessum qualitatis in termino existentem in connumeratione cum illis respectu multorum confuse, ratione cuius confusionis ad quodcumque suppositum convenit descendere.

Ad 3 Hoc habito responsum fuit ad argumenta.

I.4.2 (Ad 3.4) Et primo ad argumentum de nominibus dignitatum, dico quod non /W 34rB/ sunt distributiva, quia ad hoc quod aliquod nomen sit distributivum oportet quod eadem qualitas participetur ab excedente et excessis, sicut patet sic dicendo 'rex Anglorum'.

I.4.3 (Ad 3.5) Ad aliud argumentum del 'uterque' et del 'omnis', dicebatur quod non, quia comparativum potest dicere excessum non connumerando aliud, ut 'Socrates est fortior asinis', sed in superlativo ita est quod semper oportet quod connumerentur simul excedens et excessum in aliqua forma speciali.

I.5 (Ad 4) Contra istas rationes et contra positionem arguitur sic.

Superlativum significat in termino et finite, ut prius, et finitas magis repugnat distributioni quam conferat.

I.6 (Ad 5) Respondebatur sic quod ea ratione qua significat in termino non distribuitur, quia sic significat absolute, sed quia excessus comparatur ad multa, hac ratione distribuit.

I.7 (Ad 6) Contra hoc arguitur sic: terminus terminati¹ est terminus, ergo secundum quod significat excessum in termino adhuc ratione termini significat in respectu ad aliud.

I.8 (Ad 4.1) Item, si confusio sit causa distributionis, maior confusio maior est causa; sed in comparativo maior est confusio quam in superlativo, ut probabo, quare magis erit distributivum. Quia si sint tantum 3 homines, ut A, B, C, et Socrates sit albior, ergo comparativum comparatur ad 4, superlativum autem ad tria tantum. Quare etc.

I.9 (Ad 4.1) Item, quia dicebatur quod contingit descendere ad quodcumque suppositum, contra hoc sic: sequitur 'homo est fortissimum ani-

---

1. terminati] lectio incerta W

malium, ergo est fortissimus asinorum', sed hoc est falsum per P.H.,^b quia sic homo esset de numero asinorum, quare dicta responsio nulla.

I.10 (Ad 4.1) Contra positionem arguitur sic: quod significat excessum etc. Sed quod excessus non sit in causa videtur, quia tunc, ut videtur, comparativus erit magis distributivus, quia dicit Priscianus quod Hector est fortior Achille fortissimo Graecorum,^c ergo si excessus esset causa distributionis, multo fortius in comparativo importaretur distributio quam in superlativo, cum ipsum excedat.

I.11 (Ad 4.1) Item, in casu sophismatis patet idem. Nascatur Plato albius Socrate, ergo si excessus sit in causa, ergo cum illud, ut Plato, quod significatur per comparativum excedat illud quod significatur per superlativum, ut per Socratem, quare etc.

I.12 Item, comparando Platonem ad alia est ibi¹ solum quaterquinarium, comparando Socratem ad alia est ibi solum quaternarium; quare etc.

I.13 (Ad 4.1) Item, contra hoc quod dicis quod ex consequenti importatur distributio, quia hoc dato sequeretur quod omne contrarium esset distributivum, quia ad positionem unius contrarii sequitur universaliter remotio alterius ex consequenti, ut 'Socrates est albus, ergo est nullum nigrum', quare tua causa nulla.

I.14 (Ad 4.1) Item, quod male dicas ex consequenti probatio: quae cadunt in definitione alicuius non respiciunt ea ex consequenti, sed primo et per se; sed distributio cadit in definitione superlativi; quare etc. Per Priscianum^d superlativum est quod comparatum ad res sui generis omnibus supraponitur.

I.15 (Ad 9) Respondebatur ad unam rationem, sc. 'Socrates est fortissimum animalium', quod verum est quod haec est impropria 'Socrates est fortissimus asinorum', quia oportet quod superlativum conveniat cum illis in forma speciali ad quae comparatur, et quod cum eis connumeretur; sed Socrates non connumeratur cum asinis in aliqua forma speciali.

I.16 (Ad 15) Contra illam responsionem arguitur V rationibus:²

I.16.1 Quia data hac responsione, probatio quod haec est propria 'Socrates est fortissimus asinorum', quia sequitur 'Socrates desinit esse albissimus hominum qui sunt vel qui non sunt, sed homines non entes

---

1. ibi] solum quater add. et del. W

2. V] Non video nisi 4 rationes.

---

b. Petrus Hispanus, Summa "Absoluta", ed. Kneepkens p.64

c. Cf. Prisc. Inst. 3.2.15 (GL 2.92.18-19): "ut 'Achilles fortissimo Troianorum Hectore fortior fuit'" et 3.3.18 (GL 2.94.17): "ut 'fortissimus Graecorum Achilles'".

d. Prisc. Inst. 3.3.18 (GL 2.94.15-16)

sunt vel non sunt, ergo desinit esse albissimus non entium'; sed non entes non conveniunt cum entibus in aliqua forma speciali; quare non oportet quod excedens et excessum conveniant in aliqua tali forma.

I.16.2 Item, si debeat /W 34vA/ illud quod comparatur convenire in aliqua forma speciali, videtur quod duo possunt se habere per superabundantiam,^e quia posito quod sint tres homines, A B C, et Socrates sit modo albissimus illorum trium, et Plato nascatur similiter conveniens in forma cum istis, possum dicere quod uterque est albissimus respectu istorum trium.

I.16.3 Probatio istius consequentiae 'Socrates est fortissimum animalium, ergo est fortissimus asinorum', quia ad distributionem superioris sequitur distributio cuiuslibet inferioris, sed animal est superius ad asinum, ergo distributo animali distribuitur asinus.

I.16.4 Item, volo quod Socrates excedat omnia animalia in fortitudine; ergo bene licet descendere, cum per superlativum importetur distributio.

I.17 (Ad 4.2) Consequenter responsum fuit ad aliam rationem a parte confusionis in qualitate eadem, ad illud argumentum de nominibus dignitatum. Sed contra illud sic: confusio magis operatur ad distributionem quam discretio. Cum ergo in diversitate qualitatis maior sit confusio quam in identitate, magis facit diversitas ad distributionem quam identitas.

I.18 Responsum fuit sic: Dicendum quod duplex est confusio, sc. suppositorum et in qualitate. Prima confusio operatur ad distributionem, confusio autem in qualitatibus non.

I.19 (Ad 18) Contra. Quod confusio qualitatis non impedit probatio, quia hoc dato et dicatur 'omnis homo currit', non distribuitur nisi pro albis, quod falsum est.

I.19 (Ad 18) Item, quod confusio in suppositis non faciat ad distributionem, quia facit subiectum esse distribuibile et causa distributionis est in suppositis.

I.20 (Ad 14) Ad illam rationem "quod cadit in definitione alicuius", dico quod aliquid cadere in definitione alterius est dupliciter: vel tamquam pars principalis vel tamquam terminans respectum alicuius positi in definitione, ut "verum vel falsum" ponitur in definitione propositionis ad terminandum significationem huius participii "significans". Unde illud

---

e. Cf. Martini Daci *Modos Significandi*, CPhD 2.29: "dicit Aristoteles "quod per superabundantiam dicitur uni soli convenit," et per hoc exprimit quod superlativus rem suam in termino significat ultra quem non convenit transire."

quod principaliter cadit, essenziale est; sed ly¹ 'omnis' in proposito terminat rem² partitionis.

I.21 (Ad 20) Contra hoc sic: Quaedam nomina sunt absoluta et quaedam respectiva et definitionibus absolutorum competunt nomina respectiva; similiter eadem ratione definitionibus respectivorum competunt nomina respectiva, et hoc primo et per se.

I.22 (Ad 17) Item, quia dictum fuit quod nomina dignitatum important confusionem, contra hoc arguitur duabus rationibus. Hoc dato, hic est bona distributio 'rex regum' s<i>³ nomen dignitatis comparatur sub quadam confusione, et per te haec est causa distributionis sufficiens; quare etc.

I.23 Item, quod confusio non operetur ad distributionem, hoc patet, quia hoc signum 'omnis' in plurali numero et in singulari est distributivum et magis confuse in plurali; ergo solum in plurali tenetur distributive et non in singulari, quod tamen non dicimus.

I.24 Item, dato quod superlativum possit distribuere, probatio quod comparativum potest,⁴ quia positivum ponitur pro comparativo, ut hic 'bonum est confidere in domino'⁵; ergo comparativum ponitur pro superlativo eadem ratione, si ergo unum est distributivum, et reliquum.

I.25 (Ad 24) Ad oppositum. Dicit Aristoteles in 7° Topicorum quod si istae duae propositiones habeant veritatem 'Peloponnesii sunt fortissimi Graecorum' et 'Lacedaemonii', oportet quod unum contineatur sub reliquo.^f Ex hoc sequitur superlativum esse distributivum.

2^m problema

Circa secundum processum fuit sic:

II.1 Quod non sit ibi aliqua natura exclusionis in superlativo probatio: Si enim haberet aliquam naturam exclusionis, tunc duae diversae proprietates et oppositae inessent simul eidem; sed hoc est inconveniens; quare etc. Et tunc non debet dici 'Socrates est albior omni homine alio a se', sed solum 'omni homine', et ita non excluderetur Socrates. Primum patet, quia in superlativo est connumeratio, et etiam separatio /W 34vB/ et divisio, et istae sunt proprietates oppositae.

1. ly] **lectio incerta**

2. rem] **lectio incerta W**; propositio add. et del. W.

3. s<i>] **lectio incerta W**

4. potest] p^t vel f^t W

5. confidere in domino] **lectio incerta**

f. Arist. Top. 7.1 152a12-18

II.2 Item, de causa illius exclusionis arguo quod non sit excessus in causa.¹ Primo² propter hoc quod significat excessum significat qualitatem in illo excessu communicatam ab omnibus sub tali superlatione³ connumeratis, et ita praesupponitur connumeratio in aliquibus, et tunc subsequitur excessus; non ergo excessus est causa illius sed magis, ut videtur, connumeratio.

II.3 Dictum fuit, et bene, quod duplex est connumeratio, una in qualitate communicata, alia autem communicatio huius totius "hominum" omnes illius generis communicando. Isto autem modo coniungitur illud quod superlativum est cum aliis suppositis et connumeratur quod non excluditur. Primo autem modo fit exclusio, scilicet quantum ad intensionem qualitatis, et ita inest uni quod non alii intensio qualitatis, et ita patet quod rationibus diversis sunt in eo diversae proprietates, quod non est inconveniens.

II.4 Sed contra. Quod Socrates⁴ excludatur si fiat connumeratio cum aliis suppositis, quia sic est dicendum: 'Socrates est albissimus hominum', id est "albior omni homine alio a se." Sed hic non cadit sub distributione: excluditur cum alii assumantur sub illa.

II.5 Item, quod non excludatur si fiat connumeratio in qualitate probatio: intensio qualitatis in uno non removet communicationem qualitatis in alio. Intentio ergo albedinis in Socrate non tollit albedinem in aliis; omnes enim eandem qualitatem communicant et participant; quare etc.

II.6 Dictum fuit quod non fit separatio sive remotio ipsius qualitatis communicatae ab omnibus, sed simul stant quod dicat intensionem in Socrate et quod omnes alii participant eandem qualitatem, quoniam sic sumitur qualitas absolute, prout autem participatur a Socrate non intenditur, et per naturam excessus illa eadem participatur.

II.7 Contra. Qualitercumque participetur illa qualitas, semper habet exponi sic 'omni homine alio a se' quoniam per unam comparisonem non removetur alia comparatio, et si hoc, semper erit pars huius quod dico "hominum."⁵

II.8 Item, ille excessus terminatur ad ly 'hominum'; sed illud ad quod terminatur excessus totum exceditur, et ita sic exponendum est 'albior omni homine' et ita non addendum est "alio a se".

---

1. causa] an termino scribendum?

2. primo W p.c. (in mg.) : probatio W a.c. (in contextu, expunctum).

3. superlatione] supellatione W, ut videtur

4. Socrates] lectio incerta W

5. hominum] homini W, ut videtur

II.9 Item, indefinita est in potentia ad omnia supposita quae sunt actu in universali. Si tunc dicatur sic 'albior homine', ly 'homine' stat in potentia ad omnes homines, ergo per distributionem illa ad actum reducitur, non ergo excludetur, sed erit albior se.

II.10 Ad oppositum: Quod significat sub indivisibili habet naturam exclusionis; sed superlativum est huiusmodi. Probatio minoris: omne quod significat in termino significat sub indivisibili, cum terminus numquam sit divisibilis; sed superlativum significat in termino; quare etc.

3^m problema

Circa tertium sic fuit processum.

Et quod ly 'hominum' non possit stare pro omnibus entibus et non entibus confuso modo ita quod pro utrisque stet coniunctim probatio:

III.1 Ita est in relativis quod determinant sibi aliquod extremum tantum; ubi tunc est una relatio tantum, erit una comparatio, et ita unum extremum. Cum ergo hic sit una comparatio, determinabit sibi unum extremum, et ita aut solum pro praesentibus aut pro praeteritis vel futuris stabit, et non confuse pro utrisque sub disiunctione.

III.2 Item, ita est in quibusdam relativis quod facta transmutatione in extremis sic transferimus in relativo; modo ita est quod alia est relatio ad praesentia et respectu futurorum. Cum ergo huiusmodi comparationes sint in proposito et cuilibet compositioni respondent sua extrema, ergo in proposito nulla erunt extrema, et ita erit propositio plures, et non una. Sic per oppositum, si haec sit una, /W 35rA/ stabit ly 'hominum' pro uno extremo tantum; quare etc.

III.3 Item, quando aliqua multitudo in subiciendo causatur in¹ aliqua propositione per disiunctionem non causatur a parte praedicati, immo a parte subiecti, sicut patet sic dicendo 'homo fuit', hoc est "homo qui est, vel homo qui fuit, fuit". Si ergo talis multitudo sit in proposita propositione, non causabitur a parte praedicati sed a parte subiecti, quare ly 'hominum' cum stet a parte praedicati non stabit \sic/ confuse pro utrisque.

III.4 Item, nominibus exigentibus obliquos necesse est 'qui est' cadere medium;^g ergo cum talis constructio sit in proposito, intercidet igitur 'qui

---

1. in] subiecto **add. et del. W.**

---

g. Cf. Prisc. Inst. 18.1.5 (GL 3.212,1-2): "Nominibus quidem exigentibus obliquos necesse est substantivum verbum vel participium consequi" et quae sequuntur. Cf. argumentum 1.f sophismatis ex cod. Cracoviensi 649 superius a v.d. Tabarroni editi: "Sicut uult Priscianus

est'; erit tunc sensus "albissimus hominum qui sunt"; quare etc.

4m problema

Circa quartum processum fuit, sc. de casu, et videtur quod non liget sive constringat sophisma in se, quia talem casum ponendo, sc. quod Socrates sit albissimus hominum modo existentium et quod Plato nascatur cras albior eo, non oportet negationem¹ exponentem esse veram², quia licet Plato in aliquo tempore fuerit albior Socrate, Socrate tamen sub eadem qualitate remanente et Platone nigrescente, poterit Plato fieri minus albus quam Socrates, et tunc non erit albissimus hominum; quare, ut videtur, casus nihil facit ad sophisma.

Respond(etur)

Ad corpus sophismatis

Respondendum est ad corpus sophismatis modo quo dicebatur prius, sc. quod prima propositio vera est, et distinguendum est in improbatione penes compositionem et divisionem, sicut patuit.

Vel proceditur a propositione habente tres causas veritatis ad duas illarum, sicut patet inspicienti.

Responsio ad istud sophisma levis est. Ideo respondeamus problematibus.

<Ad 1m problema>

Primo problemati sic respondeamus: Quo modo omne superlativum significat distributionem et habet distributionem de sui natura, sumendo significatum et³ consignificatum pro significato, sic tunc extendendo significatum ad consignificatum et ad significatum dico quod significatum significat distributionem.

---

1. negationem] vel negationi W

2. veram] lectio incerta W

3. et] pro s add. et del. W

---

in minori uolumine in secundo, inter nomina exigentia obliquos necesse est hoc uerbum 'est' - uel suum participium, scilicet 'ens' - subintelligi. Set 'albissimus' est nomen exigens oblicum; ergo necesse est inter ipsum et oblicum hoc uerbum 'est' intelligere, uel 'ens', sicut medium. Quare sensus erit: 'Sortes desinit etc.', id est 'Sortes desinit esse albissimus hominum entium'. Set hec est simpliciter falsa; quare prima

Hoc autem poterit sic patere, quia superlativum habet tres proprietates, scilicet connumerare, distribuere et excludere. Istas autem tres proprietates habet in se et sui natura tamen semper ad ea¹ in comparatione quae comparantur connumerat excludit et distribuit. Et haec est ratio quia omne superlativum in quantum huiusmodi significat excessum unicum, superlativum dico proprie dictum; ratione² autem istius universalis excessus habet praedictas proprietates. Iste ergo excessus in termino sive universalis dicitur in relatione ad ea respectu quorum excessus fit, propterea distributio denotata per superlativum non potest esse nisi in comparatione ad illa extrema respectu quorum fit excessus, erit tunc ista propter universalitatem eorum ad quae fit comparatio et excessus et ita universalitas cadit in relatione ad extrema.

Sciendum etiam, quod prius dixi, quod superlativum proprie dictum et vere significat excessum universalem. Quia quoddam est superlativum quod dicit excessum in termino, quoddam autem quod significat excessum citra terminum, et non simpliciter in termino, et tale habet exponi per hoc adverbium 'valde',^h quod autem dicit excessum in termino simpliciter habet exponi per hoc adverbium 'maxime', et istud dicitur esse superlativum proprie dictum, et dicit excessum universaliter; alio autem modo non dicitur esse superlativum proprie nec dicit excessum universaliter. Sed problema fuit de superlativo proprie dicto.

Alia responsio ad sophisma

Item, ad sophisma respondetur alio modo, quod prima propositio est falsa, et ratio sic dicentium est quod terminus communis supponens vel apponens verbo de praesenti tantummodo supponit pro eis quae sunt; sed sic supponendo falsa est propositio, quia illa desitio non erit respectu eorum quae sunt sed respectu nascentiae Platonis. Sic dicentes respondent ad probationem, cum sic dicitur 'est albissimus hominum qui /W 35rB/ sunt et non erit', ibi respondent per interemptionem.

Aliter dicitur quod prima propositio vera est, et bene probatur. Ad improbationem respondent assignando triplicem defectum, ut figuram dictionis et consequens et compositionem et divisionem. Figuram dictionis duobus modis, quia in prima ly 'hominum' stat mobiliter respectu del

---

1. ea] q add. et del W.

2. ratione] lectio incerta W

---

h. Cf. Prisc. Inst. 3.3.18 (GL 2.94). "Superlativum est quod vel ad plures sui generis comparatum superponitur omnibus vel per se prolatum intellectum habet cum 'valde' adverbio positivi."

'albissimus', tunc adveniente ly 'desinit' immobilitat distributionem; stat ergo confuse et distributive immobiliter, sed tu descendis ac si staret mobiliter. Alia de causa est figura dictionis, quia cum dicitur 'Socrates desinit etc.' ly 'hominum' primo et principaliter stat pro praesentibus, sed quando descendit ad homines qui sunt vel qui non sunt, descendit ac si indifferenter supponeret pro entibus et pro non entibus, et ita variatur suppositio.¹

Contra istam positionem arguitur sic. Stare principaliter vel secundario non sunt proprietates propositionis, quia non dividitur per illas differentias, sed per mobile et immobile; quare etc.

Alio modo ponitur fallacia consequentis quia ly 'hominum' debet exponi per copulationem et non per disiunctionem propter naturam huius verbi 'desinit', patet tunc quod prima propositio virtute copulationis habet tres causas veritatis, aut reddendo utrumque uni verbo, sic 'Socrates desinit esse albissimus hominum qui sunt vel qui non sunt'; reddendo unum verbum vera est sub hoc sensu 'Socrates est albissimus hominum qui sunt et non erit albissimus hominum qui non sunt' hac¹ causa² est vera, vel sic 'est albissimus hominum qui non sunt et non erit albissimus hominum qui non sunt', et hac³ causa falsa est. Sed illa disiunctiva 'hominum qui sunt vel qui non sunt' non habet nisi duas causas.

Iterum ad problema 1

Ad problema dico quod superlativum habet naturam distributionis, cum significet qualitatem intensam in termino, et dico qualitatem quia solum illud potest comparari quod recipit magis et minus, sed talia sunt solummodo nomina [recipientia] \significantia/ qualitatem et quantitatem.

Gradus compositionis sic distinguuntur⁴ quod qualitas in concretione [quod] aut potest significari absolute aut in excessu. Si absolute, sic positivus; si in excessu, dupliciter: aut in termino aut non. Si primo modo,

---

1. hac] **vel** potius haec W

2. causa] lectio incerta W

3. hac] **vel** haec W

4. distinguuntur] distinguitur W.

---

i. Cf. Henrici Gandav. Sync. loco in introductione nostra laudato: "Solutio. Dicendum quod prima est vera ut probatur. § Ad improbationem respondendum per fallaciam consequentis a superiori ad inferius cum hoc verbo 'desinit', quia in prima iste terminus 'albissimus hominum' supponit primo pro eis qui sunt, secundario vero pro eis qui non sunt sed erunt; in conclusione vero per implicationes supponit solum pro eis qui sunt vel solum pro eis qui non sunt, quoad utrumque tempus, et secundum hoc potest ibi assignari fallacia figurae dictionis a simplici suppositione ad personalem vel ab ampliata ad restrictam."

sic superlativus; si secundo, sic comparativus. Et in termino dupliciter: aut consideratur absolute in subiecto non ad aliud comparatum, et sic non habet naturam distributionis, et sic est quando exponitur per hoc adverbium 'valde'; alio modo suum significatum est ad aliud sui generis comparatum, et sic potest distribuere, et tunc habet exponi per suum positivum cum hoc adverbio 'maxime', et sic tenetur in proposito 'Socrates desinit esse albiissimus hominum'.

Et causa quare est distributivum in proposito est ista, quia superlativi sic considerati 4 sunt proprietates: connumerare, excedere, comparare, et appropriare. Ex quo superlativum est, de necessitate dicitur comparisonem, non quocumque modo sed cum excessu, ut potes comparare¹ sine excessu, ut 'Socrates est similis'. Et excessus superlativi non fit quocumque modo sed connumerando, sed comparativus non connumerat sed excludit² per P.H.,^j quia bene dicitur 'homo est fortior asino', non tamen bene dicitur 'homo est fortissimus asinorum'. Item connumerando appropriat, quoniam albedo inest Socrati ita quod nulli alii per modum excessus, et est sensus 'Socrates est albiissimus hominum' id est "albius omnibus hominibus", et sic distributio annexa est suo significato et \non/ provenit ei a remotis.

Hoc intellectu quod habet istas causas sive istas 4 proprietates, quando quaeris an superlativum possit distribuere ratione qualitatis intentae, distinguo de qualitate: aut significatur absolute, aut in comparisonem ad aliquid extrinsecus sui generis. Primo modo non distribuit, secundo modo distribuit. /W 35vA/

Ad I.3.1 Ad primam rationem dico quod non est idem modus specialis significandi quia positivus significat absolute, superlativus autem in excessu.

Ad I.3.3 Ad aliud argumentum, "In comparativo reperitur excessus etc.", dico quod non eodem modo quo in superlativo, quia non connumerat nec appropriat, et ita peccat argumentum ex insufficienti.

Ad I.9 (cf. I.15) Ad aliud argumentum "Si contingit descendere, sequitur 'est fortissimum animalium, ergo est fortissimum asinorum'", dico quod non sequitur, quia virtute connumerationis oportet quod excedens et excessum conveniant in aliqua forma speciali.

---

1. comparare] vel comparari W

2. excludit] excedit W. (excludit habet textus Petri Hispani in editione a v.d. Kneepkens confecta, et eadem lectione in sophismate sequenti laudabitur).

---

j. Petrus Hispanus, Summa "Absoluta", ed. Kneepkens p.64: "hec est differentia inter comparisonem comparativi et superlativi quod superlativus connumerat, comparativus excludit."

Ad I.16.1 Ad argumentum quod fuit contra hoc, quod non ens non numeratur etc., dico quod conclusio non sequitur, quia in sensu composito prima propositio est falsa; non magis verificatur pro existente quam pro non existente. Sed in minori 'homines non entes etc.' verificatur solum pro non entibus, et quia in prima stat determinate, in minori indeterminate, ideo non sequitur conclusio, sed est figura dictionis.

Ad I.16.3 Ad aliud argumentum "Ad distributionem superioris sequitur distributio cuiuslibet inferioris", dico quod duplex est distributio: una est distributio quam non concomitatur connumeratio, alia est distributio quam concomitatur. Sed non omnia quae connumerantur in forma superioris connumerantur in forma inferioris; ut homo et asinus connumerantur in animali, non tamen in aliqua forma speciali. Unde regula intelligenda est quando non concomitatur connumeratio.

Ad I.13 Ad aliud argumentum "Si per superlativum importetur distributio ex consequenti, eadem ratione extremum contrarietatis etc.", dico quod aliquid sequi ad aliud <est> dupliciter¹, scilicet aut ab intra aut ab extra. Si ab intra, sic est distributivum; si ab extra, ut 'Socrates est bonus, ergo non est malus', ex tali consequenti non oritur distributio.

Ad I.3.2 "Sed cum distributio importetur per superlativum, ergo est syncategorema," dico quod ex consequenti ad proprietates essentielles consequitur distributio. Ad hoc quod aliquid sit syncategorema oportet quod sit syncategorema ratione significati, sed superlativum non est distributivum ratione ea qua significat substantiam cum qualitate, sed quia superlativum est, et ideo non habet poni sub numero significatorum. Quod non ratione significati generalis sit distributivum patet, quia sic omne nomen significans substantiam cum qualitate esset distributivum.

Ad 2^m problema

Ad 2^m problema dicendum quod in omni superlativo excessum significante in termino est natura exclusionis. Dico tunc quod in omni superlativo duplex est connumeratio sive comparatio. Prima autem comparatio est ad res eiusdem generis praeter omnem excessum. Alia est connumeratio sive comparatio ad res eiusdem generis sub excessu. Nunc est ita quod in connumeratione quae fit ad res eiusdem generis sub excessu cadit exclusio, et ista connumeratio est quasi formalis in superlativo. Quantum autem ad primam connumerationem sive comparisonem, quae fit tantum² ad res sui generis praeter excessum, nulla cadit exclusio, et ista dicitur esse

---

1. dupliciter] vel duplex W

2. tantum] lectio incerta

quasi¹ materialis in superlativo, et ratione istius connumerationis est ibi partitiva constructio; nulla, dico, exclusio fit in ista connumeratione nisi ratione excessus.

Ad II.1 Unde ad primam rationem respondeo quod non essent in eodem diversae proprietates, quoniam licet sint inter se diversae, non sunt tamen in eodem ratione eadem, sed diversis rationibus; et ita non procedit.

Ad II.2 Ad aliud quod licet fuerit concomitantia in qualitate, convenit illa qualitas uni secundum tantam intensionem sub quanta non convenit aliis, et ad talem intensionem in qualitate consequitur excessus et postea exclusio.

Ad II.4 Ad aliud dicendum sicut prius, quod cum sic dicitur 'albior omni homine alio a se', licet cadat extra distributionem, hoc non est quia excluditur ab hominibus, sed ratione intensi/W 35vB/onis qualitatis in termino quae nulli alii convenit alii a se, et ita non sequitur aliquid contra.

Ad II.5 Ad aliud. Verum est quod unius qualitas non tollit qualitatem alterius, cum ab omnibus participetur, intensio tamen in termino in uno tollit intensionem eiusdem in alio, ratione cuius accidit exclusio, et ita non est contra.

Ad II.7 Ad aliud quod penes unam comparisonem iam dictam, sc. penes comparisonem ad alia sine excessu, sic semper est pars, et sic est partitiva constructio et non est exclusio penes istam comparisonem et connumerationem. Non est pars sc. quantum ad connumerationem sub excessu, et ita est exclusio, et sic non terminatur ad totum, licet penes aliam terminetur ad totum, et ita penes istam comparisonem non totum exceditur.

Ad II.8.-7 Et per hoc patet ad argumentum sequens, et etiam patet ad ultimum istius problematis, quia omnia supposita hominis reducuntur ad actum, et non cadit exclusio, sicut saepius dictum est. Penes autem aliam reducuntur alia a se, et hoc propter excessum qualitatis in termino in ipso.

<Ad 3^m problema>

Ad aliud problema solutio dependet ab ista quaestione utrum ly 'desinit' possit se extendere in ampliando ad ens et non ens. Propter autem brevitatem temporis, nihil de hoc erat tactum, sed qualitercumque sit, ad praesens suppono quod sicut 'potest' et 'contingit' in huiusmodi possunt se extendere tam ad praesentes quam ad futuros, sic hoc verbum 'desinit'

---

1. quasi] con W, ut videtur

exponitur sic "est et non erit". Dico etiam quod in superlativo duae sunt relationes confuse tantummodo significatae, sc. tam respondens¹ praesentibus quam futuris, et hoc per respectum ad ly 'desinit', et ita patet quod ly 'hominum' stat confuso modo pro entibus et pro non entibus.

Ad rationes tunc sic:

Ad III.1 Quod uni relationi singulari respondet unum extremum, sed quia in proposito sunt duae relationes confuso modo significatae, ideo non oportet quod eis respondeat unum extremum nisi modo confuso.

Ad III.2 Ad aliud autem patet per hoc quod licet dissimiles sint illae comparationes, quia tamen confuso modo designantur, ideo non erit propositio² plures, sed unum erit extremum, sicut iam dictum est.

Ad III.3 Ad aliud, quod verbum ampliativum facit quod non determinate stat pro tempore determinato; quando autem non determinat sibi aliquod tempus determinatum sed se habet indifferenter ad plura tempora, ibi potest verbum causare ampliationem in subiecto, et sic est in proposito.

<Ad 4^m problema>³

Ad 4^m de casu, dico quod si casus accipiatur secundum intentionem propositionis propositae, sic ligat⁴ sophisma et facit ad eius veritatem. Si autem absolute sumatur, non facit. Et qualiter faciat patet sic: 'desinit' non significat nisi quandam discontinuationem, quia si aliquid alicui modo inhaereat, postea ei non inhaerebit; casus vero propositus dicit talem discontinuationem, ut patet si quis casum recitare voluerit. Illa tunc discontinuatio alicuius per tempus quae per 'desinit' significatur potest inferri per discontinuationem per casum denotatam. Sicut tunc sufficit ad sermonem, sic accipiendum est casum, et hoc est mediante tali discontinuatione, unde licet Plato possit nigrescere et ita fieri minus albus quam Socrates, hoc non inducit contrarietatem, quoniam, ut dictum est, sumendum est hypothesim prout sufficit ad sermonem intentum inferendum. Per casum iam positum est inducere et inferre istud 'Socrates desinit esse albissimus hominum'.

Et ita patent quae quaesita erant circa istud sophisma.

1. respondens] lectio incerta W

2. propositio] propositioni W a.c.

3. Ad - problema] fort. intima margine extant, sed in photographia non videntur.

4. liga] ligas W

0. *Probatio, improbatio, quaestiones propositae*^a

1 Quod sic probatur: Quod incipit esse nunc primo capit esse, et quod <nunc> primo capit esse cessat a non esse, et quod cessat a non esse desinit non esse; quare a primo etc.¹

2 Contra. Quod incipit esse est, quod desinit non esse non est, ergo quod est non est; conclusio falsa; quare etc.

3 Respondetur ad hoc sophisma distinguendo eo quod ista verba 'incipit' 'desinit' possunt uniformiter exponi, et sic est falsa; vel unum per positionem de praesenti et reliquum per privationem, et sic est vera, et sequitur quasi idem ad se.

Circa istud sophisma plura quaerebantur.

Primum fuit utrum possit distinguere alia distinctione quam praedicta.

2^m fuit utrum ista verba 'incipit' 'desinit' impediunt modum arguendi ab inferiori ad superius.

3^m fuit de expositione istorum verborum.

4^m fuit de probatione.

5^m de veritate et falsitate.

<Primum problema>

i.1 Et quod sit distinguenda alia distinctione videtur, quia distinguitur in aliis quod possint dicere inceptionem simplicem vel inceptionem quandam, et similiter desitionem; quare, ut videtur, in proposito esset distin-

1. **Scilicet** a primo ad ultimum: quod incipit esse desinit non esse

a. Cf. Abstractiones magistri Ricardi, codd. D 79vA-B, B: 86vA-B; de textu vide introductionem nostram, supra: "QUOD INCIPIT ESSE DESINIT NON ESSE. § Probatio. Quod incipit esse nunc primo capit esse, et quod nunc /B 86vB/ capit esse, cessat non esse; et quod cessat non esse, desinit non esse; ergo quod incipit esse desinit non esse. § Contra. Quod incipit esse est; quod desinit non esse non est; ergo quod est non est. § Solutio. Utroque verbo dicente positionem secundum praesens aut privationem secundum praesens, est sermo impossibilis, quia eadem expositione qua dicimus 'Socrates desinit esse' "est et non erit," dicimus 'Socrates desinit non esse' "non est, sed erit;" <et expositione eadem qua diximus 'Socrates desinit esse' "non est sed prius fuit", dicimus 'Socrates desinit non esse' "est et prius non fuit," quia in affirmativis et negativis est ordo contrarius.> Significat ergo iste sermo 'quod incipit esse desinit non esse,' exponendo sicut nunc dixi alterum horum: "quod est et non fuit, non est sed erit," et "quod non est et erit, est et non fuit," quorum utrumque est impossibile. [et expositione - ordo contrarius] Si autem hoc verbum 'incipit' exponitur per positionem secundum praesens et hoc verbum 'desinit' per privationem secundum praesens, verus est sermo praedictus, quia hiis est sensus, "quod est et non fuit est et non fuit," quia sicut 'desinit esse' secundum nunc dictam expositionem significat istud, "non est sed prius fuit", et 'desinit non esse' significabit secundum eandem expositionem "est et prius non fuit."

guendum sic vel sic.

i.2 Respondetur quod non habet sic distinguere in proposito, sed in hoc sophismate 'Socrates incipit esse similis Platoni', et hoc ratione terminorum cui additur, ut respectu cuius possit esse inceptio quaedam vel simpliciter.

i.3 Contra. Quod multo fortius hic videtur sic, quia quando aliquid est indifferens est ad aliqua, nec addatur aliquid contrahens, potest distinguere quod potest stare pro uno vel pro alio; sed hic non est aliquis terminus ratione cuius potest esse contractio, ut patet in hoc exemplo: 'homo est' distinguitur de 'esse' et potest dicere esse actuale vel habituale; sed quando sic dicitur 'homo est animal', contrahitur ad esse actuale solum, et non distinguitur.

i.4 Dicitur quod si ita esset quod ista distinctio posset¹ haberi de virtute sermonis, bona esset; non est autem sic in proposito.

i.5 Contra. Quod sit distinguenda de virtute sermonis probatio: haec 'homo est' distinguitur de virtute sermonis, similiter et in proposito, cum nec hic nec ibi contrahatur ly 'esse'; quare.

i.6 Aliter dicitur sic quod 'indifferenter' potest² respicere utrumque vel neutrum, et si posset utrumque respicere bona esset distinctio; sed neutrum respicit; quare etc.

i.7 Contra. Nos utimur significatione huius vocabuli 'indifferenter' <ita> quod potest privare privationem³ vel appropriationem, et sic aliquid ponit; si neutrum respiceret, nihil poneret. Et similiter pono differentiam inter 'non differenter' et 'indifferenter'. Quare responsio nulla.

i.8 Quod distinctio sit bona videtur. Si sic dicatur 'Socrates incipit esse similis Platoni', bene⁴ potest distinctio admitti quod possit denotare inceptionem⁵ secundum partem vel secundum totum, similiter et 'desinit'.

i.9. Item, multae sunt transmutationes praecedentes quamlibet formam substantialem; sed cum sic dicitur 'incipit esse', sed tunc 'incipit' potest dicere illas multas transmutationes et sic inceptionem quandam vel respectu formae ultimo inductae, et sic simpliciter et sic de virtute sermonis potest distinguere.

i.10 (Ad 1). Dicebatur ad primum argumentum quod non distinguitur hic, quia 'incipit esse' dicit esse indivisibile et simplex, et sic dicit inceptionem simplicem, et ita non distinguitur.

1. posset] possit W

2. potest] lectio incerta W

3. privationem haesitans scripsi] prin^{cem} vel prin^{tem} vel priv^{cem} vel priv^{tem} W, ut videtur.

4. bene] vel unde W

5. inceptionem] quandam add. et del W.

i.11 (Ad 10) Contra. Hoc dato, esset oppositum in adiecto nisi admittitur illa distinctio, ut ibi 'Socrates incipit esse similis Platoni', quia 'incipit' dicit esse indivisibile, et similitudo cum sit qualitas est divisibilis, et sic divisibile specificat indivisibile; sed specificans et specificatum cedunt /W 36rB/ in idem; quare.

Item, contra hoc, et sunt ad principale:

i.12 Ista admittitur 'homo est' quod potest dicere esse actuale vel habituale; quare 'incipit' potest dicere inceptionem quandam vel simplicem.

i.13 Similiter arguitur quod contra hoc quod potest esse desitio secundum parte<m> vel secundum totum. Sit ita quod Socrates sit niger et Plato similiter, et sint ambo albi secundum pedem, - nullus admitteret hanc 'Socrates incipit esse similis Platoni'; quare etc.

i.14 (Ad 1) Aliter respondetur ad primum argumentum quod non distinguitur in proposito quia 'esse' indifferenter se habet ad multa esse, sed 'esse' respicit esse actuale simpliciter et alia secundum quid, et ita, cum per se ponitur stabit pro modo eius completo et famosiori, et non distinguitur.

i.15 Contra modum loquendi quod esse actuale sit esse secundum quid probatio: Quando aliquod substantiale dat esse alicui, est simpliciter, et quando aliquod accidentale dat esse alicui, erit esse secundum quid; hic 'homo est animal' est esse habituale et simpliciter. Similiter esse in opinione est esse secundum quid. Sequitur 'esse habituale, ergo esse'; quare etc.

i.16. Item, esse habituale est esse incorruptibile, esse actuale est esse corruptibile; sed esse incorruptibile est magis esse simpliciter quam corruptibile; quare etc.

i.17. Item, Aristoteles in Libro De Generatione^b loquitur de generatione simplici et de generatione quadam, et dicit quod generatio simplex est in substantia¹ et generatio quaedam in accidentibus. Similiter esse quod datur ab accidente est esse secundum quid, et esse quod datur a substantia est esse simpliciter, cuiusmodi est esse habituale;² quare etc.

<2^m problema>

De secundo problemate, sc. utrum impediatur modus arguendi per ista verba 'incipit' 'desinit', ut 'incipit esse homo, ergo incipit esse animal'.

1. substantia] [[accidentibus]] \substantia/ W.

2. habituale] [[ac]]\habi/tuale W.

b. Cf. fort. Arist. GC 1.3 317b

ii.1 Et quod sequitur probatio: sequitur 'cessat movere¹ motu locali, ergo cessat movere'; similiter 'desinit movere motu locali, ergo desinit movere'.

ii.2 Respondetur concedendo istud, et si non hic, quia 'incipit' habet negationem in se quae habet dominium primo super inferius et postea super superius, et ideo non valet consequentia.

ii.3 Contra. Eodem modo est in hoc verbo 'cessat'; quare si non teneat hic, nec ibi.

ii.4 Aliter probatur sic: Per probationem sophismatis 'cessat non esse, ergo desinit non esse' sequitur sicut ab eodem ad idem; et similiter ab inferiori ad superius 'cessat movere motu locali, ergo cessat movere'.

ii.5 Dicebatur quod non valet consequentia.

ii.6 Contra. Sequitur 'cessat movere, ergo movet' et sequitur per Aristotelem^c 'si movet, movebat et movebit'; sed sequitur 'movenet motu locali, ergo movet', similiter sequitur 'movebit motu locali, ergo movebit'; quare etc.

ii.7 Dicitur forte quod \et/ si sequitur hic, non tamen alibi, quia motus resp<ic>it motum localem simpliciter \et alios motus secundum quid/, et ideo bona est consequentia.

ii.8 Contra. Dicit Aristoteles in libro Praedicamentorum^d et etiam in libro Physicorum^e quod plures sunt species motus, ut generatio, corruptio etc.; sed species non respicit genus <secundum quid> sed simpliciter; quare responsio nulla.

ii.9 Dicitur quod non tenet 'cessat movere, ergo movet' ratione exponentium negativarum.

ii.10 Contra. Sequitur 'cessat movere, ergo movet', et ulterius sicut prius. Similiter 'cessas comedere ferrum' "comedis et non comedes"; similiter hic 'cessat movere, ergo movet \et non movebit' et/ ulterius sicut prius.

ii.11 Item, sequitur 'tantum homo, ergo tantum animal'; similiter 'incipit esse homo etc.'.

ii.12 Dicitur quod non est simile, quia inceptio est respectu illius cui additur et primo additur inferiori et postea superiori; sed 'tantum' excludit in comparatione ad primum.

---

1. movere hoc loco intransitive (= moveri) accipiendum esse videtur. Item infra, in ii.4 et ii.6.

---

c. Cf. Anon. e cod. Paris. 16135 apud De Libera 1989: 90 "similiter Aristoteles VI Physicorum arguit [arguit scripsi : arguitur ed.] sic: si aliquid movetur, prius movebatur et postea movebitur."

d. Arist. Cat. 14 15a13-14

e. Arist. Ph. 3.1 201a9sqq.

ii.13 Contra. Sicut 'incipit' respicit uniformiter /W 36vA/ [respicit] illud cuius est inceptio, similiter hoc quod dico 'tantum'.

3^m problema

De tertio, sc. de expositione istorum verborum 'incipit' 'desinit'.

iii.1 Et quod 'incipit' non habeat exponi cum permanentibus per positionem de praesenti probatio. 'Incipit esse homo': ista inceptio est in tempore, et sic in divisibili, et in talibus non contingit sumere primum vel ultimum in esse, sed primum in non esse, \et/ sic non habet exponi per positionem de praesenti, sed per privationem.

iii.2 Dicebatur quod per 'incipit' denotatur esse indivisibile, et ideo non habet sic exponi.

iii.3 Contra. 'Incipit esse homo', illud esse est in tempore, et sic in motu, cum tempus sit mensura motus; et in motu non est accipere primum; quare etc.

iii.4 Aliter dicebatur quod illud esse mensuratur in instanti, et sic contingit sumere primum.

iii.5 Contra. Quod non habeat mensurari in instanti¹ probatio per Aristotelem, quia omne quod movetur in aliquo movetur in quolibet ipsius. Similiter quod est in aliquo \tempore/ est in quolibet ipsius, et sic in qualibet ipsius; sed quacumque parte temporis sumpta est tempus, et si est tempus est mensura motus, et ibi non contingit sumere primum; quare etc.

iii.6 Item, ad idem. Aristoteles dicit² quod quaedam sunt in tempore, non tamen mensurantur a tempore, quia excellunt omne tempus, ut incorruptibilia; sed hic est esse corruptibile, et sic est cum tempore et non excellit tempus, et ita mensuratur a tempore; quare etc.

iii.7 Similiter del 'desinit' quod non exponitur per positionem de praesenti probatio, quia hoc dato sequitur falsum: 'desinit esse pulcherrimum animalium, ergo est pulcherrimum'. Quia sequitur 'desinit esse pulcherrimum animalium quae sunt vel quae³ non sunt; sed animalia sunt vel non sunt; ergo desinit esse pulcherrimum animalium quae⁴ non sunt'; sed

1. instanti] 9^{ti} W, ut videtur

2. Cf. Ph. 4.12 221b3-5 ?

3. pulcherrimum (...) quae (...) quae] pulcherrimus (...) qui (...) qui W

4. pulcherrimum animalium quae] pulcherrimus animalium qui W

hoc est falsum quia non entis ad ens nulla est comparatio.^f

iii.8 Dicitur quod hic est consequens.

iii.9 Contra. Ista praemissae sunt dispositae; sequitur ergo aliqua conclusio, non alia quam ista; quare.

iii.10 Quod non exponitur per privationem de futuro cum successivis probatio. Supponatur quod manus mea applicet se parieti et statim separet se a pariete; 'ista separantur in instanti' est vera. Sed tunc quaero: aut res praedicati inest subiecto in instanti, aut in tempore? Si in instanti, tunc successivum mensuratur in instanti, et sic contingit sumere primum vel ultimum, et sic per positionem de praesenti exponitur. Si non in instanti, tunc oppositum potest stare, scilicet 'non separantur in instanti,' et sic opposita erunt simul.

4^m problema

(*Ad 0.1*) De probatione.

Quod nulla sit probatio "Quod incipit esse nunc primo capit esse", quia sequitur 'non est sed erit, ergo incipit; et quod incipit esse, nunc primo capit esse; et quod nunc primo capit esse, est; quare a primo sequitur 'quod non est, est'.

5^m

Quod sit vera: Quando aliqua sunt¹ opposita immediata, inceptio unus est desitio alterius; sed contradictorie opposita sunt huiusmodi; quare.

Solutio

Respondeo ad sophisma sicut dicebatur.²

Dicitur etiam quod potest distinguere del 'quod' eo quod potest stare determinate, sic aliquod, et sic est vera; vel indefinite, et tunc ulterius distinguitur eo quod possunt exponi uniformiter, et sic est falsa; vel non, et sic est vera, ita quod accipiatur terminus permanens.

Aliter dicitur quod nos possumus loqui del 'quod' proprie, et sic stat pro substantia, et sic est vera; vel communiter, et sic potest stare pro successivis vel permanentibus, /W 36vB/ et hoc quia per 'quod' contingit

1. sunt] sint W

2. Sc. in 0.3 ? Sed fortasse dicetur legi potest.

f. Cf. Abstractiones Ricardi, D 81vB, in introductione nostra laudatas: "Contra. Aut ergo hominum qui sunt aut hominum qui non sunt. Sed non desinit esse albissimus hominum qui sunt, quia est et erit albissimus hominum qui sunt; ergo hominum qui non sunt, quod est impossibile, quia entis ad non ens nulla est comparatio".

quaerere de quacumque re, et sic indifferenter potest stare pro uno vel pro alio, et sic ulterius distinguitur sicut prius secundum quod vera est.

(Ad 0.2) Ad improbationem dico quod ibi est consequens a pluribus causis ad unam illarum.

Ad primum

Ad primum problema dicendum quod illa distinctio non valet in proposito, et hoc patet per Magistrum Abstractionum.^g Ponit talem casum: proponantur Socrates et Plato, et Plato moriatur. Deinde sic: 'Socrates desinit esse alter istorum' distinguitur quod possit dicere desitionem simplicem vel desitionem quandam. Si simplicem, is est sensus "Socrates id quod est desinit etc.", et sic est falsa; si desitionem quandam, sensus est "Socrates desinit esse sub quodam accidente, ut sub hoc accidente quod est alteritas". Sic non est in proposito, quia 'esse' dicit substantiam uniuscuiusque, ut vult Priscianus, et tunc est sensus "Socrates incipit esse id quod est", et sic est inceptio simpliciter, et sic solummodo una pars, quia hoc verbum 'sum, es' significat substantiam, unde illud 'ego sum'¹

(Ad i.9) Ad quoddam argumentum, "Multae sunt transmutationes, praecedentes etc.", dico quod hic non potest haberi quia 'incipit' non dicit aliquid ante exitum in esse, sed dicit primum in esse post motum vel mutationem.

Ad 2^m

Ad 2^m problema dico quod non valet consequentia a parte negativarum, quia embryo in matrice prius est animal quam homo.

1. An illud 'ego sum qui sum' scribendum?

g. Ricardus, Abstractiones, (cod. Digbeianus 24: 79vB-80rA; cod. Brugensis 497: 86vB. De textu vide praefationem nostram, supra): "Et alia est aequivocatio in hiis verbis 'incipit', 'desinit', quocumque modo exponantur, ut solet dici, eo quod 'incipit' potest dicere inceptionem simplicem vel inceptionem quandam. Et similiter hoc verbum 'desinit' desitionem simplicem vel desitionem [des. om. D] quandam. Et per hoc solvitur hoc sophisma: "Socrates desinit esse alter istorum", demonstratis duobus, Socrate et Platone, et moriatur Plato. (...) Solutio: Solet dici in talibus, sicut superius, quod si hoc verbum 'desinit' denotet desitionem simplicem, haec est falsa 'Socrates desinit esse alter istorum', quia significat quod Socrates desinit esse id quod est alter istorum, et hoc est Socrates vel Plato; si desitionem quandam, vera est, quia significat quod desinit esse sub hoc accidente 'alteritas'. Et in hoc sensu non sequitur, "ergo Socrates desinit esse Socrates vel Plato," sed est fallacia accidentis; non enim necessario inest subiecto quod inest accidenti. Assignatum in proposito est hoc verbum 'desinit', 'Socrates vel Plato' subiectum, 'alter' accidens. Idem dicendum est ad istud sophisma, sc. 'Socrates incipit esse alter istorum'."

(Ad ii.6) Ad illud "Cessat movere etc." dico quod non valet, quia sic habet exponi "cessat movere motu locali, ergo movet et non movebit".

(Ad ii.6) Ad argumentum quod probat 'si movet, ergo movebat et movebit', dico quod sequitur 'si movet, movebat et movebit', sed tamen non sequitur prout est exponens illud 'cessat movere', et similiter non importatur ad futurum per 'movebit' prout sequitur ad 'movet' et prout exponit 'cessat movere'; quia per 'movebit' primo modo denotatur futurum remotum, per secundum futurum propinquum.

(Ad ii.11) De exclusivis. "Tenet 'tantum homo currit, ergo tantum animal currit'" - dico quod non valet quia quando est aliqua dictio habens in se naturam confusionis et naturam negationis annexam relationi, et illa non ad idem referantur, tunc impeditur consequentia, ut 'incipit esse homo: nunc primo est homo et prius non fuit homo', hic ad idem non referuntur negatio et relatio, et ideo non valet consequentia. Sed in hoc quod dico 'tantum homo currit etc.' ad idem referuntur, et ideo tenet ibi consequentia.

Aliter dicitur quod quando ita est quod quando ex relatione causatur negatio, ut hic 'incipit esse' "nunc primo est et prius non fuit", impeditur consequentia; sic non est del 'tantum', quia negatio non causatur del 'aliud'.

Et iterum, cum dicitur 'tantum homo currit etc.' immediate primo additur ly 'tantum' antecedenti et postea consequenti; sic non est hic; quare non est simile hinc inde.

<Ad> 3^m problema

Ad 3^m problema. Dico quod 'incipit' habet exponi cum permanentibus per positionem de praesenti et 'desinit' cum permanentibus per negationem de praesenti, cum successivis vero econverso.

Primum patet sic: Quia dicit Aristoteles^h quod idem est transmutari et transmutatum esse, sed 'incipit' exponitur sic "est et prius non fuit" quia dicit transmutationem a non esse in esse, ideo exponitur per positionem de praesenti cum permanentibus; 'desinit' "non est sed prius fuit" et dicit transmutationem ab esse¹ in non esse, et sic exponitur per privationem de praesenti, quia idem \est/ transmutari etc.

Cum successivis vero econverso, et hoc patet sic: 'Incipit currere' quia cursus est quidam motus et motus est de numero successivorum, et in

---

1. ab esse] a\b/ [[non]] esse W.

---

h. Cf. Arist. Ph. 6.3

huiusmodi non contingit sumere primum vel ultimum in esse sed in non esse, et exponitur sic: /W 37rA/ "nunc primo non currit, sed statim curret", et 'statim' non dicit instans, quia instans instanti non continuatur, sed tempus quod continuatur cum instanti in quo non currit. 'Desinit currere' "nunc primo non currit, sed prius cucurrit".

Ad iii.5 Ad argumentum "Nunc primo etc." dico quod illud esse mensuratur in instanti quia acquiritur in instanti. Illud intelligendum est sic: Omne quod movetur in aliquo movetur, in quolibet ipsius sc. in quo natum est movere sive esse. Instans est pars temporis sicut terminus, et non sicut pars, quia inter quaelibet duo instantia cadit tempus medium.

Ad iii.6 Notandum quod quaedam sunt in tempore et mensurantur a tempore, et quaedam sunt in tempore et non mensurantur ab eo, cuiusmodi est esse indivisibile sive esse in instanti.¹ Post omnes transmutationes inducitur forma subiecto et sic in instanti.

Ad iii.7 Ad illud argumentum "desinit esse pulcherrimum² animalium", dico quod est defectus inter maiorem et conclusionem, et hoc patet per P.H.ⁱ, quia comparativum excludit et superlativum connumerat, et dicit postea quod bene dicitur 'est fortior illis de quorum numero non est'; non tamen sic est de superlativo, quia superlativum connumerat, et descendis ad ea quae non sunt, et sic derogas naturae superlationis.

Vel potest dici quod talis consequentia non valet nisi importatur partitio.

Ad iii.10 Ad aliud argumentum "manus mea etc.", distinguendum est del 'instanti' eo quod potest determinare le 'esse verum', et sic est vera, vel le 'separantur', et sic est falsa.

<Ad> 4^m

Dico quod probatio bona est.

Ad argumentum dico quod si acciperetur uniformiter, bene verum esset.

---

1. **Fort. lacuna post instanti statuenda.**

2. pulcherrimum] pulcherrimus W

---

i. Petrus Hispanus, Summa "Absoluta" p. 64 ed. Kneepkens: "hec est differentia inter comparisonem comparativi et superlativi quod superlativus connumerat, comparativus excludit. Unde est quod dicam 'iste est fortior illis' de quorum numero non est, sed non dicam 'iste est fortissimus istorum' nisi sit de numero eorum.

Sophisma VII
Petri de Alvernia

SOCRATES DESINIT ESSE NON DESINENDO ESSE etc.

F 70vA; B91vB

0.1 Probatio, improbatio, distinctio

Ista oratio probatur facta positione scilicet quod Socrates sit¹ in paenultimo instanti vitae suae.

Inde sic: Socrates est non desinendo esse, et de cetero non erit non desinendo esse, ergo etc.

Contra: Hic implicantur opposita circa praedicatum, sc. desinere esse non desinendo esse,² id est "dum non desinit esse", vel "quia non desinit esse" vel "si non desinit esse"³, quia tot modis potest exponi gerundium terminatum in -o secundum Priscianum;^a ergo oratio falsa.

Solvitur^b ad istam orationem quod est duplex ex eo quod hoc quod dico 'non desinendo esse' potest determinare li 'desinit' vel li 'esse'. Si determinet li 'desinit', sic est falsa, et est sensus "Socrates dum non desinit⁴ esse desinit esse" vel "si non desinit" vel "quia non desinit";⁵ si autem determinat li 'esse', est vera, /B 92rA/ et sensus est "Socrates desinit esse quod est non desinendo esse".

---

1. scilicet - sit B : om. F

2. circa - esse B : esse praedicatum sc. desinendo esse et non desinendo esse F

3. vel "quia - esse"] vel quia si desinit esse F : vel si non desinit esse vel quia non desinit esse B

4. Socrates dum non desinit B : quod de (vel: dum) non deficit F

5. vel "si - quia non desinit" B : om. F

---

a. Cf. Prisc. Inst. 8.9.49: "videndo perit' active, id est 'dum videt'". Cf. etiam Nic. Paris., Syncat. p. 267: "regula est quod gerundivus vel ablativus absolutus semper habet resolvi per 'si' vel per 'dum' vel per 'quia'". Henrici Gandavensis Syncat. (supra, p. 126): "Gerundivum enim habet resolvi per 'dum' vel per 'si' vel per 'quia' sicut ablativus absolute positus." Porro Abstractiones Ricardi, supra, p. 124.

b. Eadem solutio "quibusdam" a Nic. Paris., Syncat. p. 267 attribuitur; et ab Anonymo Liberano his verbis: "Ad istam orationem dicunt quidam distinguendo eo quod determinatio 'non desinendo esse' potest determinare hoc verbum 'esse', et sic vera et probata, et est sensus 'Sor desinit esse etc.' id est: 'Sor desinit \habere/ esse non deficiens', hoc autem verum est; vel potest determinare hoc verbum 'desinit', et sic falsa et improbata. Sic enim implicantur opposita, et est sensus: 'Sor desinit esse dum non desinit esse', vel 'quia non desinit esse', vel 'si non desinit esse'. Quaelibet autem istarum est falsa."

0.2 Quaestiones propositae

Circa istam orationem duo principaliter possunt quaeri: primum est de veritate et falsitate, secundum de distinctione.

Circa primum tria possunt quaeri: primum circa positionem quae accipitur ad probandum sophisma; secundum est de significato istorum verborum 'incipit' et 'desinit'; tertium de eorum expositione.

De positione duo quaeruntur:¹ primum est utrum sit dare vel signare² ultimum instans vitae Socratis; secundo³ utrum sit signare paenultimum.

1. De veritate

1.1 Circa positionem

1.1.1 Quaestio utrum sit dare ultimum instans vitae Socratis

1.1. Circa primum arguitur quod sit /F 70vB/ dare ultimum instans in quo vivat: cuiuslibet quanti continui est ponere⁴ indivisibilia ipsum terminantia (hoc enim est in ratione eius: linea enim terminata est longitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta; superficies autem cuius extremitates sunt duae lineae; corpus autem cuius extremitates sunt duae superficies); nunc autem tempus vitae Socratis est terminatum ad duo instantia, primum et ultimum; est ergo dare ultimum instans vitae Socratis,⁵ et in illo instanti⁶ vivit, quia quod est in aliquo tempore toto⁷ est in quolibet illius temporis in quo natum est esse; nunc autem Socrates est in toto tempore vitae suae et natus⁸ est esse in instanti, quia esse rei⁹ instanti mensuratur, ergo Socrates est in quolibet instanti temporis suum esse mensurantis¹⁰, ergo in ultimo; nunc autem vivere viventibus est esse; igitur vivit in ultimo instanti, siquidem sit in eodem.

1.2. Praeterea, est dare primum instans in quo vivit Socrates, ergo est dare ultimum. Consequentia patet: si enim vivit in primo, et in¹¹ ultimo,

1. Circa istam orationem duo - duo quaeruntur **F** : Circa istam orationem quatuor quaeruntur, quorum duo sunt de ipsa positione **B**.

2. signare **B** : compendium ad signare et significare ambiguum **F** hic et pluries in sequentibus

3. secundo - Socratis (cf. notam infra positam) propter homoeoteleuton om. **B**.

4. ponere iter. **F** : deficit **B**.

5. secundo - Socratis (cf. notam supra positam) **F** : om. **B**.

6. instanti **B** : statim **F**.

7. toto **B** : om. **F** (cf. solutionem rationis, infra).

8. natus **B** : natum **F**.

9. rei] in add. **F** : vel substantia rei add. **B**.

10. temporis suum esse mensurantis] suum esse mensurans **F** : temporis mensurantis suum esse **B**.

11. in **B** : om. **F**.

cum similiter comparetur ad utrumlibet.¹ Antecedens patet quia quod transmutatur in aliquid, cum transmutatum est, <est>² in eo ad quod transmutatum est;^c nunc autem Socrates est transmutatus ad vitam in ultimo instanti temporis mensurantis suam transmutationem, ergo in illo erat sub vita.

1.3. Praeterea, Aristoteles sexto Physicorum,^d ubi probat quod omne quod movetur movetur in tempore, assumit ad hoc probandum quod accipiat³ instans ultimum in quo sit mobile sub forma abicienda;⁴ vult igitur, ut videtur, quod sit dare ultimum instans in quo sit aliquid sub forma aliqua.

2. Contra hoc arguitur: Omne quod transmutatur, cum transmutatum est, est⁵ in eo ad quod transmutatum est; est ergo dare primum instans in quo aliquid est sub eo ad quod est transmutatum.⁶ Si ergo Socrates transmutatur ad non vitam, erit dare primum instans in quo sit non vivum. Si ergo est dare ultimum instans in quo Socrates vivit, inter autem⁷ vivere et non vivere non cadit medium tempus, sequitur quod ista duo instantia erunt sibi invicem consequenter entia.⁸ Hoc est impossibile, ergo et primum.

1.1.2 Quaestio utrum sit dare paenultimum instans vitae Socratis

De secundo arguitur quod sit dare paenultimum instans, sic:⁹

1.1. Omne quod componitur ex aliquibus in illa¹⁰ est resolubile; tempus autem componitur ex indivisibilibus quae sunt ipsa nunc; ergo dividitur¹¹ in illa, et erit signare primum et¹² ultimum et medium et

-
1. comparetur ad utrumlibet] comparentur ad utrumlibet quia **F** : comparetur ad utrumque **B**.
  2. in aliquid, cum transmutatum est <est>] in aliquid est transmutatum **F** : ad aliud cum transmutatum est **B**; cf. **Arist. Ph. 6.5 235b8-9**.
  3. accipiat³ **B** : accipitur **F**.
  4. abicienda **B** : om. **F**; cf. *solutionem rationis*.
  5. cum transmutatum est, est **B** : est transmutatum **F**.
  6. est ergo - transmutatum **B** : om. **F**.
  7. autem **B** : om. **F**.
  8. consequenter entia **B**, ut videtur : coniuncta entia **F**.
  9. De - sic **F** : Secundo quaerebatur circa positionem utrum sit dare paenultimum instans vitae Socratis et arguitur quod sic **B**.
  10. in illis] nulla **F** : in illa **B**.
  11. ergo dividitur] ergo dividitur **B** : autem dividitur **F**.
  12. primum et **B** : om. **F**.

---

c. Cf. **Arist. Ph. 6.5 235b7-8**

d. **Arist. Ph. 6.3**

quodcumque. Maior satis patet. Minor videtur probari ex hoc: de tempore non habemus in actu nisi nunc,^e quod est mensura mobilis secundum substantiam. Tunc cum¹ ipsum nunc (ad minus consideratum secundum se)² non sit semper ens sed transeat, aliquid³ sequitur ipsum: aut igitur tempus aut ipsum nunc; tempus non⁴, quia tempus non est continuum ipsi nunc consequenter ens;⁵ ergo id quod sequitur ipsum est ipsum⁶ nunc; et si hoc, tempus componitur ex ipsis nunc.

Praeterea, sicut punctus se habet ad lineam, sic instans ad tempus; linea autem componitur ex punctis, ut dicit Aristoteles libro Posteriorum,^f dicit enim quod substantia horum ex hiis est; ergo tempus componitur ex ipsis nunc.

1.2. Praeterea, possibile est corpus dividi secundum unumquodque⁷ signum; possibile autem si ponitur inesse nullum sequitur impossibile; ponatur ergo dividi. Residuum⁸ non potest esse magnitudo, quoniam tunc non esset divisum in actu /B 92rB/ in quolibet signo ubi⁹ fuit possibile dividi; ergo nihil aut¹⁰ indivisibile; non nihil,¹¹ quia tunc componitur ex nihilo, quod impossibile est; ergo erit¹² ex indivisibilibus. Et haec ratio est Democriti,¹³ quam Aristoteles diffuse ponit primo De generatione.^g

Praeterea, Commentator dicit in primo De generatione,^h ubi solvit istam rationem, quod possibile est corpus dividi secundum unumquodque signum divisim et non coniunctim;¹⁴ cum enim divisa est magnitudo in

---

1. cum B : est F.

2. secundum se B : sed F.

3. aliquid B : illi qualiter F.

4. non B : om. F.

5. ipsi nunc consequenter ens] ipsi nunc communiter ens F : instanti ut consequens est ens B.

6. B : om. F.

7. secundum unumquodque B : utrumque F.

8. dividi residuum B : inv. F.

9. ubi B : ubi possibile F.

10. aut B : aliud F.

11. nihil B : nihil ergo F.

12. ergo erit B : om. F.

13. Democriti B : Demetrici F

14. divisim - coniunctim B : divisum - coniunctum F. Cf. Averr. GC 1.9 p.19 ed. Fobes-Kurland: "Quod enim dicitur de aliquo divisim, non sequitur ut semper dicatur coniunctim", ubi ex app. crit. apparet codd. BN coniunctum praebere, cum lectio divisum nulli codici attribuat.

---

e. Cf. Auctoritates, ed. Hamesse, 2.138

f. Arist. APo. 1.4 73a35-36

g. Arist. GC 1.2 316a13sq.

h. Averroes, GC 1.9, ed. Fobes & Kurland, Corpus Comm. Averr. in Arist. IV.1, p. 19 (ed. Iuntina 5: 349M-350A).

aliquo signo, possibilitas aufertur¹ in signo contingente² ipsum, et haec sunt verba eius³: "et videmus⁴ quod cum dividimus⁵ magnitudinem super aliquem punctum, impossibile est quod divisio cadat⁶ super punctum contingentem⁷ illum punctum, quod erat possibile ante quam divisio caderet super primum punctum sicut⁸ erat possibile in illo puncto." Vult ergo Commentator quod punctus sit consequens⁹ punctum in magnitudine, ad minus in potentia; nunc autem si quod est signum in potentia ponatur signum¹⁰ in actu, nullum sequitur impossibile, quia possibile est quo posito inesse nullum sequitur impossibile; si igitur signum quod fuit signum in potentia ponatur signum in actu, erunt duo signa sibi invicem continua¹¹, et habetur propositum.

2. In oppositum est Aristoteles sexto Physicorum,ⁱ et arguitur per rationem suam:¹² continua vel contigua sunt quorum ultima sunt simul vel unum; indivisibile autem non habet ultima, ergo non est continuum vel contiguum; et hoc magis declarabitur posterius.

Determinatio quaestionum 1.1.1 - 1.1.2. Praeambulum.

Ad dissolutionem horum prius est videre naturam instantis et qualiter se habet ad tempus et ad ipsum mobile cuius est mensura. Sic: tempus est mensura esse ipsius mobilis quod est motus, est¹³ autem et natura ipsius instantis et aliorum indivisibilium occulta intellectui nostro; cum¹⁴ quia privatione omnia cognoscuntur (unde Aristoteles dicit tertio De anima^j quod punctus privatione manifestatur), cum tamen non sint purae priva-

-
1. aufertur B : est F.
  2. contingente (cont^{te}) B : continente F.
  3. eius B : om. F.
  4. videmus B cum Averroes : videtur F.
  5. dividimus F cum cod. M Averrois : si dividerimus vel si deserimus B : dividerimus cod. B Averrois : divisimus editio Averrois.
  6. est quod divisio cadat B cum codd. IJM²N Averrois : quod divisio cadit F : quod est impossibile ut divisio cadat ed. Averrois.
  7. contingentem BF : consequens Averroes.
  8. sicut B cum Averroes : sic F.
  9. consequens F et B, ut vid., sed forte contingens B.
  10. nunc autem - ponatur signum B : om. F.
  11. sibi invicem continua] invicem contin'i (= contineri) F : sibi invicem contin^a B.
  12. suam B : om. F.
  13. est F : esse B.
  14. cum B : tamen F.

---

i. Arist. Ph. 6.1. 230a21sqq.

j. Arist. De anima 3.6 430b20-21

tiones, tum quia¹ intellectus, cum non intellegat nisi ex phantasmate quanto et continuo, quaerit omne intellectum quantum et continuum esse, ut² dicitur libro De memoria et reminiscentia;^k indivisibilia autem non sunt quanta et continua. Tamen ut a nobis notioribus procedamus, cum punctum³ esse sit notius quam ipsum instans sicut motum <quam> tempus et punctus in linea quam mutatum⁴ esse in motu, eo quod esse puncti permanens est, mutatum⁵ autem esse non permaneat⁶, a natura puncti sicut a notiori primitus est inchoandum.⁷

Sciendum igitur quod punctus se habet per additionem ad unitatem, sicut dicit Aristoteles primo Posteriorum,^l et ideo rationem unitatis in sua ratione includit. In ratione autem⁸ unitatis ponitur privatio: est enim unitas indivisio, sed non quaecumque sed in natura aliqua; nihil enim est indivisum si non est unum; privatio enim⁹ vult habere naturam subiectam¹⁰ de qua¹¹ dicatur, sicut dicitur quarto Metaphysicae;^m et ideo unitas est indivisio¹² in aliqua¹³ natura, ut unitas in¹⁴ genere indivisio in natura generis, unitas in specie indivisio in natura speciei, unitas in numero in natura materiae. Quamvis autem unitas dicat indivisionem¹⁵ in natura subiecta, non tamen indicat¹⁶ per rationem suam huiusmodi naturam, scilicet utrum sit magnitudo vel ens in magnitudine vel separatum¹⁷ a magnitudine, habens positionem vel non habens; de habente enim positionem

---

1. tum quia B : et non F.

2. quaerit - ut] quaerit(?) quantum et continuum esse et enim F : quaerit omne intellectum esse quantum et continuum unde B.

3. cum punctum] coniunctum F : quia B.

4. sicut - mutatum] sic motum(? vel modum) tempus et punctus in linea quam mutamus(?) F : sicut motus tempus et punctus in linea sit notius quam mutatum B. **Fortasse maior corruptela subest. Iuvat autem Arist. Ph. 4.11 219b29sq. cum Averr. Ph. 4.104 et Alberti Magni Ph. 4.3.7 inspicere.**

5. mutatum B : mutatus F.

6. permaneat F : permanet B.

7. sicut - inchoandum B : a notiori primitur(?) in eodem F.

8. autem B : om. F.

9. enim F : autem B.

10. subiectam B : sbâ_z (= substantiam) F hic et saepius

11. qua B : quo F, ut videtur.

12. indivisio B : om. F.

13. aliqua B : a^a (= alia) F hic et saepius.

14. in B : om. F.

15. indivisionem B : divisionem F.

16. indicat F : determinat B, fort. recte.

17. separatum B : spatium F.

---

k. Arist. Mem. 1 449b30sq.

l. Arist. APo. 1.27 87a36-37

m. Arist. Metaph. 4.2 1004a15-16

et non habente possum dicere quod est unum. Et ideo dicit Aristoteles primo Posteriorumⁿ quod unitas est substantia¹ non habens positionem, id est indivisio in substantia non /B 92vA/ habente positionem. Cum autem unitas dicatur indivisio vel in natura generis vel speciei vel materiae et aliis modis diversis, illam autem unitatem quae est indivisio in natura materiae includit in natura sua punctus cum aliqua additione, quae est positio, unde punctus videtur esse indivisio materiae² secundum quod est sub positione quae est ordo³ partium in toto, unde punctus habet duas⁴ naturas subiectas, unam per naturam unitatis, quae est materia vel subiectum, aliam quam addit supra naturam unitatis, et est positio in longum partium materiae, et ideo dicit Aristoteles libro Posteriorum^o quod punctus est substantia habens positionem, id est indivisio substantiae secundum quod est sub positione large accipiendo nomen substantiae ad quodcumque subiectum, huiusmodi autem positio materiae in longum quae dicta est nihil aliud est quam linea, et ideo punctus est indivisio ipsius lineae. Comparatur autem huiusmodi punctus ad lineam duabus modis: vel in ratione terminantis ipsam, et tunc punctus est actu in linea;⁵ aut in ratione continuantis⁶ ipsam, et tunc dicitur terminus communis ad quem partes lineae copulantur. Et ideo, quia unire partes lineae et continuare⁷ et ipsam terminare rationem⁸ formae⁹ habet, ideo punctus cadit in definitione lineae et dicitur habere rationem formae^{10, p} et ad hoc attendens¹¹

-
1. est substantia B : om. F.
  2. includit in natura sua - indivisio materiae B : om. F.
  3. ordo F : ordinatio B
  4. duas B : om. F.
  5. Comparatur - linea B : om. F.
  6. continuantis] continetis F : contin^{tis} B.
  7. continuare] continere F : conti^{re} B.
  8. rationem B : nomen F.
  9. formae B : for^{ne} F, ut videtur.
  10. rationem formae B : om. F.
  11. attendens B : addens F.

---

n. Arist. APo. 1.27 87a36

o. Arist. APo. 1.27 87a36

p. Cf. Petri de Alvernia Quaest. in Arist. Cat., qu. 35, ed. Andrews (CIMAGL 55 [1987]: 55): dicendum est quod linea ex punctis componitur formaliter et non materialiter. Unde punctus formaliter est in ipsa linea, cum ipsi lineae finem et complementum attribuat. Et huius declaratio est: nam si punctus non terminaret lineam, iam linea esset infinita; et cum infinitum formam non habeat, nec etiam cadat in arte, ideo relinquitur quod punctus sit forma ipsius lineae, cum ipsam finiet et terminet. Et est intelligendum quod in qualibet linea, sicut sunt ibi plura puncta in potentia, sic sunt ibi plures lineae in potentia. Unde si linea dividatur, quaelibet pars lineae adhuc erit linea. Et sic sine dubio dico quod ibi sunt plures lineae, non in actu sed in potentia.

Aristoteles libro Posteriorum^q dicit quod substantia lineae est ex hiis¹, nec ex huiusmodi esse potest aliqua pars quantitativa² lineae. Cuius probatio est quia ratio terminabilis³ et terminantis differunt sicut potentia et actus, quae sunt primae differentiae, et inter quae est maxima distantia, sicut vult Aristoteles primo De anima^r; nunc autem punctus in ratione termini⁴ terminantis lineam se habet, ergo non se habet in ratione terminabilis; nunc autem linea rationem terminabilis habet, quare etc.

Praeterea, si terminabile terminaretur ad aliquod divisibile, cum de ratione divisibilis sit terminabile, illud⁵ divisibile terminabile esset ad aliquod aliud; aut ergo ad indivisibile aut divisibile,⁶ si primo modo, eadem ratione est standum in primo; si secundo, et illud ad⁷ aliud et in infinitum in⁸ terminantibus et terminatis, quod est inconveniens. Et ideo necessarium est⁹ quod punctus qui determinat lineam sit indivisibilis simpliciter, quia linea non dividitur nisi secundum unam divisionem, linea autem terminus est superficiei et divisibilis pro latitudine et non simpliciter, et superficies indivisibilis secundum profunditatem;¹⁰ sicut enim se habet punctus ad lineam, et linea /F 71rA/ ad superficiem et superficies ad corpus. Sicut autem punctus includit in se naturam indivisionis, est enim¹¹ natura subiecta, sic mutatio vel mutatum esse includit in se indivisionem in natura subiecta. Est enim mutatio vel mutatum esse indivisio non in quacumque natura sed in esse mobilis in spatio sibi aequali, et

-
1. est ex hiis **F** cum cod. **Od translationis Iacobi et cum recensione Guillelmi Moerb.** : ex hiis est **B** cum trl. **Iacobi**.
  2. ex huiusmodi - quantitativa] est ex huiusmodi esse potest alia pars continua **F** : huiusmodi punctus esse potest aliqua pars quantitativa **B**.
  3. terminabilis **B** : terminalis **F**; item proxima vice infra.
  4. termini **B** : terminabilis **F**.
  5. illud **B** : om. **F**.
  6. indivisibile aut divisibile] divisibile aut indivisibile **F** : indivisibile **B**.
  7. ad **B** : om. **F**.
  8. in **B** : et **F**.
  9. necessarium est **B** : nullus dicit **F**.
  10. Praeterea - profunditatem] Praeterea si divisibile terminaretur ad aliquod divisibile, cum de ratione divisibilis sit terminare, illud divisibile terminabile esset ad aliquod aliud; aut ergo ad indivisibile, et tunc eadem ratione standum in primo sicut in secundo; si autem sit terminabile ad divisibile, et illud tunc ad aliud et erit processus in infinitum in terminantibus et terminatis, quod est inconveniens. et ideo necessarium est quod punctus qui terminat sit indivisibilis simpliciter quia linea non est secundum latitudinem et non simpliciter et superficies indivisibilis est secundum profunditatem **B**.
  11. est enim **F** : cum **B**; fort. in scribendum.

---

q. Arist. APo. 1.4 73a35-36

r. Cf. Avrr. De anima 1.6 ad Arist. De an. 1.1 402a26-b1; Hamesse, Auctoritates 6.26

comparatur ad motum in¹ ratione continuantis et terminantis [ratione]², sicut punctus ad lineam; instans autem dicitur proprie mensura³ istius mutationis, et differunt tantum⁴ secundum quosdam /B 92vB/ in ratione, non in re; unde sicut tempus est mensura ipsius motus, sic instans in tempore est mensura et unitas ipsius mobilis⁵ et esse eius in spatio sibi aequali. Unde instans proprie dicitur indivisio in natura mobilis et esse in spatio sibi aequali secundum quod illud esse est continuatio⁶ prioris et posterioris, nec potest esse instans pars aliqua⁷ quantitativa ipsius temporis, cum tempus sit continuum et terminabile, instans naturam termini habet; illa⁸ autem non sunt idem, sicut dictum est prius.

Instantia⁹ autem indivisibilia generaliter non possunt esse continua sibi invicem nec aliis. Cuius probatio est ex definitione continuorum: continua sunt quorum ultima sunt unum; indivisibile autem secundum quod indivisibile non habet ultimum - quod enim habet ultimum dividitur in ipsum ultimum et illud cuius est ultimum -, ergo nullum¹⁰ indivisibile est¹¹ <continuum> alii divisibili nec cuicumque alii.

Praeterea nec possunt esse contigua: contigua enim¹² sunt quorum ultima sunt simul; indivisibilia non sunt ultima simul, quia non habent ultima; ergo indivisibilia non possunt esse tangencia se.¹³

Nec in continuo [nec]¹⁴ consequenter entia possunt esse, quoniam consequenter entia sunt quorum non est medium proprium sui¹⁵ generis, sed continuum est inter¹⁶ indivisibilia, ut inter¹⁷ duo puncta linea media et inter duo nunc tempus medium, ergo duo indivisibilia non sunt sibi consequenter entia.

1. in B : om. F.

2. in ratione - ratione] ratione continuitatis et terminantis ratione F : in ratione continuantis et terminantis recte B.

3. B : om. F.

4. tantum B : tamen F.

5. unitas ipsius mobilis B : subiectum ipsius mobilis unitas F.

6. continuatio F : om. B.

7. pars aliqua B : pro alia F.

8. illa B : alia F.

9. instantia F : ista B.

10. nullum B : nullum F.

11. indivisibile est] indivisibile F : est indivisibile B.

12. contigua contigua enim F : tangencia se quia tangencia se B.

13. se B : sed F.

14. nec in continuo nec F : in continuo praeterea nec B.

15. proprium sui] F : proximi B, fort. aliam translationem Physicorum 6.1 231b9 secutus.

16. sed continuum est scripsi coll. Arist. Ph. 6.1 231b9 "consequenter enim sunt inter quae nihil est eiusdem generis, inter puncta autem semper est linea" (trl. antiqua in Averrois ed. Iuntina) : scilicet continuum cuius sunt BF.

17. inter B: sunt F

Sunt rationes Aristotelis istae^{1,s}

Praeterea,² si mobile est continuum vel contiguum indivisibili, sequitur impossibile; ergo illud est impossibile. Consequentia patet. Antecedens declaratur: accipiamus lineam unam³ ex tribus punctis et aliam ex tribus aliis, et tertiam similiter ex tribus aliis; ex hiis tribus lineis constituamus triangulum, et erit aequilaterus; tunc, quia datam lineam contingit aequaliter secare,⁴ ut proponit decima⁵ propositio primi Geometriae,^t per divisionem anguli oppositi lateri dividetur latus trianguli constitutum⁶ ex tribus punctis per duo aequalia; et hoc non posset esse nisi dividatur punctus medius; hoc autem est impossibile, ergo et primum.

Multae tales rationes possunt adduci, sed non dant causam. Primae autem procedunt per causam.

Patet igitur quod instans non est continuum instanti, et est continuatio⁷ duorum temporum vel divisio eorum secundum quod considerantur⁸ in ratione duorum.

Ulterius etiam omne⁹ quod movetur aut movetur in tempore aut in instanti. In instanti enim non potest, quia tunc <cum> velocius¹⁰ moveretur super idem in minori¹¹ (velocius enim est quod in minori aequale vel in¹² aequali plus movetur vel in minori plus, ut dicitur sexto¹³ Physicorum)^u, contingeret tunc¹⁴ ipsum dividi, quod est impossibile. Quod ergo movetur, in tempore movetur et quiescit, quia illud quiescit quod natum est moveri et quando natum est moveri;^v in instanti autem nihil natum est moveri, sicut probatum est iam; ergo quod¹⁵ quiescit, quiescit in tempore,

1. istae] sexto Physicorum add. B.

2. Praeterea B : om. F.

3. lineam unam] unam F : lineam unam compositam B.

4. aequaliter secare F : secare per aequalia B.

5. decima B : om. F.

6. dividetur - constitutum B : dicitur - constitui F.

7. continuatio B : continuus F, ut videtur.

8. considerantur F : consideratur B, fort. recte.

9. omne B : esse F.

10. velocius B : om. F.

11. velocius - minori] moveretur sunt idem in minori F : velocius moveretur super idem in maiori B.

12. in B : om. F.

13. sexto B : 5 F.

14. tunc F : igitur B.

15. ergo quod] ergo qui F : omne ergo quod B.

s. Arist. Ph. 6.1 (Rationes de quibus loquitur noster sunt illae quibus indivisibilia neque continua neque contigua neque consequenter entia esse demonstravit).

t. Eucl. El. 1.10

u. Arist. Ph. 6.2 232a25 sqq.

v. Definitio quietis ex Arist. Ph. 6.3 234a32-33 petita

et ideo tempus est mensura motus et quietis. Ipsius autem mobilis secundum suam substantiam, vel secundum esse eius¹ indivisibile in spatio,² primo ipsum instans est mensura; esse autem ipsius mobilis per accidens mensuratur tempore.

Corpus determinationis quaestionis 1. 1.1

Respondendum est ad primam quaestionem. Cum quaeritur utrum sit dare ultimum instans vitae Socratis in quo Socrates vivit, dicendum quod quia /B 93rA/ vivere quidam motus est et actus divisibilis, variatur eius vivere secundum quod eius complexionantia³ variantur; ideo mensuratur;⁴ et quia non est actus sempiternus⁵ vel motus, sed terminatur quandoque, ideo est dare ultimum instans temporis mensurantis vivere ipsius Socratis. In illo tamen instanti non vivit, sed est transmutatus ad non vivere; ultimum enim instans transmutationis contrarii ad contrarium est posterioris passionis, sicut vult Aristoteles octavo⁶ Physicorum.^w Idem enim est instans continuativum⁷ temporis motus ad formam et quietis sub eadem.⁸ Si enim detur instans in quo ultimo vivit Socrates, tunc in illo est sub forma vitae;⁹ omne enim quod quandoque est sub aliqua forma et quandoque non est sub illa necessario¹⁰ indiget transmutatione, quae transmutatio est de forma ad privationem; transmutatio autem non est sine tempore, ergo post instans ultimum¹¹ vitae Socratis est dare tempus in quo:¹² simul enim in eodem instanti non potest¹³ vivere et non vivere. Si ergo hoc est impossibile quod post ultimum instans vitae Socratis sit tempus vitae Socratis, et primum est impossibile, scilicet Socratem vivere in ultimo instanti vitae suae – sicut enim non est dare ultimum in quo Socrates vivat, sic non est dare primum instans in quo ipse vivat, quia

1. eius B : eius est vel cuius est F.

2. spatio B : spatia F.

3. secundum quod eius complexionantia B : secundum complexiora F.

4. ideo mensuratur F : mensuratur enim tempore B.

5. sempiternus] separatus F : continuus B.

6. octavo B : septimo F.

7. continuativum] continu^m F : continuatum vel continuativum B.

8. sub eadem F : et sub eodem B.

9. vitae B : vivere F.

10. necessario B : n F, ut videtur.

11. ultimum B : ultime F.

12. tempus in quo B : om. F.

13. simul – potest F : simul et in eodem poterit B.

w. Arist. Ph. 8.8 263b12–15sqq.

in instanti non contingit moveri,¹ ut probatum est supra. Suppositum est autem quod vivere est motus, ergo vivere non contingit in instanti. Socrates igitur non vivit in instanti primo vitae suae, quamvis sit sub forma a qua procedit vivere. Est igitur dare ultimum instans vitae Socratis, sed illud etiam est primum instans non suae vitae, nec debet² vivere in illo.

Nota tamen quod vita uno modo dicitur substantia a qua procedit causa vivendi cuiusmodi est anima, et sic non est motus nec mensuratur tempore, et sic dicitur quod anima et vita sunt idem. Alio modo dicitur vita operatio vel actus procedens a substantia, et sic est motus et mensuratur tempore, et sic accipitur hic vita.³

Corpus determinationis quaestionis 1.1.2

Tunc⁴ statim respondendum est ad secundum. Cum quaeritur utrum sit dare paenultimum instans vitae Socratis, dicendum quod non.⁵ Paenultimum enim instans debet imaginari quod est continuum vel contiguum vel consequenter ens ultimo instanti. Nunc autem instans non est continuum vel contiguum vel consequenter ens alii instanti, ut probatum est supra. Ergo paenultimum instans non est continuum vel contiguum vel consequenter ens alii instanti; et quod aliquo istorum modorum non se habeat ad ultimum instans non potest signari ut paenultimum. Non igitur potest signari. Causa autem tacta est, quia instans instanti non est continuum vel contiguum nec consequenter ens, immo nec tempus est continuum instanti, sed continuatur vel terminatur⁶ per instans.

Praeterea, si esset⁷ signare paenultimum instans vitae Socratis, instans esset segregabile a tempore; et tempus componeretur ex instantibus, cum in ea⁸ segregaretur, unumquodque enim componitur ex eis in quae dividitur. Consequens autem est impossibile, ergo et antecedens. Probatio consequentiae: +si enim signaretur paenultimum instans, cum inter paenultimum et ultimum non sit instans medium, segregaretur⁹ ultimum, et eadem ratione paenultimum; nam faciam ultimum, et sit antepaenultimum,

1. moveri **B** : mori **F**.

2. debet] dici **add. B**.

3. Nota - hic vita **F** : om. **B**.

4. tunc **B** : tantum modo **F**.

5. paenultimum - non iter. **F**.

6. terminatur **B** : conterminatur **F**.

7. esset] continuare **add. et exp. F**.

8. cum in ea **B** : cum enim in eo **F**.

9. signaretur - segregaretur **F** : signetur - segregatur **B**.

igitur instantia segregarentur a tempore et divideretur¹ in ipsa tempus et componeretur ex eis; quod erat probandum. Patet igitur quod non est signare paenultimum instans vitae Socratis in quo Socrates /B 93rB/ vivat.⁺²

Ad 2. Et concedatur ratio hoc probans.

Solutio rationum ad quaestiones 1.1.1-2

Et ad rationes in oppositum respondendum.

Ad rationes quaestionis 1.1.1

Ad 1.1. Ad primum. Concedendum primum processum rationis, in quo bene probatur quod bene est ultimum instans dare vitae Socratis; hoc enim est verum. Sed cum dicitur ulterius quod Socrates in illo instanti vivit, dicendum quod non est verum; non enim vivere est in instanti. Et cum probatur quod illud quod est in aliquo tempore toto³ est in quolibet illius temporis in quo natum est esse, dicendum quod verum est. Et cum dicitur quod Socrates est in toto tempore vitae suae et natus est esse in instanti, dicendum quod esse Socratis est duplex: quoddam enim variabile continue⁴ cuiusmodi est vivere ipsius et breviter⁵ omnis motus Socratis, et quantum ad hoc esse Socrates non est natus esse in instanti, quia nihil natum est moveri in eodem; aliud est esse Socratis quod manet idem in tota vita Socratis, cuiusmodi est ratio et quod quid erat esse ipsius, et secundum hoc esse natus est esse in instanti. Et tunc, cum assumitur quod vivere est quoddam esse Socratis, verum est loquendo /F 71rB/ de primo esse, non autem de secundo.

Ad 1.2. Ad secundum dicendum per interemptionem antecedentis. Non enim est dare primum instans vitae Socratis in quo Socrates vivat, sicut nec ultimum; sed est dare primum instans, in illo tamen non vivit nisi⁶ contingat in instanti moveri⁷; quod non contingat visum est.

1. divideretur B : dividerentur F.

2. et eadem ratione paenultimum - Socrates vivat F : et eadem ratione sic de paenultimo faciam ultimum et signem paenultimum, segregabitur autem paenultimum, et sit antepaenultimum, segregarentur igitur instantia a tempore et divideretur tempus in ipsa, quare et componeretur ex hiis, quod erat probandum. Patet igitur quod non est significare paenultimum instans vitae Socratis, et per consequens positio super quem fundatur sophisma est impossibilis. Patet ergo quod non et dare paenultimum instans B

3. toto F : om. B.

4. continue] gti^e BF.

5. breviter F : videtur esse B.

6. nisi B : non F.

7. moveri B : mori F.

Ad 1.3. Ad aliud. Cum dicitur quod Aristoteles docet signare ultimum instans temporis mensurantis motum in quo mobile est sub forma abicienda,¹ dicendum quod non est verum, sed docet signare ultimum instans temporis sub quo quievit sub forma abicienda, et hoc est primum instans in quo incipit moveri ab illa forma, et illud bene est assignare: idem enim est ultimum instans temporis quietis sub aliqua forma et primum instans temporis motus ex illa forma, in aliquo tamen instanti non quiescit nec movetur, sed est in eodem sub quo quievit. Istud autem magis apparebit post.²

Ad rationes qu. 1.1.2

Ad illud quod arguitur de secundo, quod sit dare paenultimum instans, dicendum quod non est verum.³

Ad 1.1. Et cum dicitur quod continuum componitur ex indivisibilibus, dicendum quod est compositio rei duplex. Est enim quaedam compositio⁴ ex partibus essentialibus, ut homo componitur ex materia et forma; et sic continuum potest componi ex indivisibilibus sicut ex parte formali et essentiali: ponitur enim in eorum ratione. Alia autem est compositio ex partibus quantitativis, et sic continuum non⁵ componitur ex indivisibilibus.

Quod autem arguitur quod tempus componitur ex ipsis nunc, quia ipsum nunc, quod solum est de tempore,^x sequitur aut tempus <aut aliud nunc>, dicendum quod nec⁶ tempus nec aliud nunc sequitur ipsum. Quod enim sequitur aliquid aut est sibi continuum aut contiguum aut consequenter ens; nihil autem est quod instanti sit huiusmodi, et ideo ipsum instans nihil sequitur. Sed bene verum est quod ad ipsum aliquid terminatur vel continuatur.

Et quod arguis quod⁷ dicit Aristoteles quod linea componitur ex punctis, quia substantia horum ex hiis est, expositum fuit supra.

1. abicienda **B** : ababicienda **F**.

2. motus ex illa - post **F** : possit **B**; in verbis in aliquo - quievit corruptelam latere suspicor.

3. § Ad illud - verum et **F** : ad illa dicitur § quod autem arguitur quod sit dare paenultimum instans dicendum ad primum **B**.

4. est compositio - compositio] est compositio rei **F** : componi ei [**vel ex**] duplex est est enim quaedam compositio **B**.

5. non **B** : om. **F**.

6. de tempore - nec] tempus sequitur ante tempus dicendum quod **F** : de tempore sequitur tempus dicendum quod nec **B**.

7. quod arguis quod **B** : om. **F**.

x. Cf. Arist. Ph. 8.1 251b24-25 & Auctoritates, ed. Hamesse, 2.138

Ad 1.2. Ad aliud quod arguitur secundo, dicendum quod secundum quosdam ista propositio 'possibile est corpus dividi secundum quodlibet signum' potest esse composita vel divisa. Si sit composita, tunc est sensus "possibile est corpus dividi secundum unumquodque signum"² simul, et tunc est falsa; in continuo enim³ non est potentia ad divisionem secundum quodlibet signum simul et in actu. Si autem sit divisa, tunc est sensus "possibile est corpus dividi secundum quodlibet⁴ signum divisim", in continuo enim est potentia ut in quolibet signo per se divisim et seorsum ab aliis sumpto dividatur, /B 93vA/ simul autem facta divisione in uno non potest fieri in quolibet alio. Actus enim divisionis in uno signo tollit potentiam divisionis⁵ in signo consequenter sibi imaginato, et ideo facta divisione in uno frustrantur multa signa potentia⁶ ad divisionem. Et hoc videtur velle Averroes in libro suo De⁷ generatione.

Sed hoc quod dictum est quod actus divisionis in uno signo tollit potentiam dividi in alio signo sibi proximo, videtur impossibile esse, quia punctus cum puncto non est continuus vel contiguus,⁸ ut probatum est supra, nec etiam proximus actu vel potentia; ergo actus divisionis in uno signo non tollit potentiam ad divisionem puncto⁹ proximo, quia non fuit punctus puncto proximus, et ei quod non est non aufertur potentia ad aliquid; non ens enim secundum quod huiusmodi non habet potentiam.

Praeterea, actus divisionis in uno puncto non tollit potentiam ad divisionem in puncto per lineam distante¹⁰ ab ipso. In duobus punctis distantibus¹¹ per lineam simul potest fieri divisio, et si actus se compatiuntur, multo fortius actus in uno et potentia in alio se compatiuntur. Nunc autem quilibet punctus in continuo distat a quolibet puncto per lineam, quia inter quaelibet duo indivisibilia eiusdem continui est ponere continuum medium, ut inter duo puncta¹² lineam, sicut dicit Aristoteles sexto Physi-

---

1. quodlibet **F** : unumquodque **B**.

2. potest esse composita - signum **B** : om. **F**.

3. enim **B** : om. **F**.

4. quodlibet **F** : unumquodque **B**.

5. divisionis **B** : om. **F**.

6. potentia **F** : in potentia **B**. Mihi frustrantur potentia (ablativo casu) eodem modo quo privantur potentia dictum esse videtur.

7. Averroes - De] Avicenna in libro suo de **F** : Averroes in libello suo in **B**.

8. contiguus] nec consequenter ens add. **B**.

9. puncto **F** : in puncto **B**. Lectio recepta, si vera est, ita intelligas ut tollit puncto = tollit a puncto.

10. distante **B** : distantem **F**.

11. punctis distantibus **B** : om. **F**.

12. puncta] dividentia add. **B**, textum sanum sanare gestiens.

corum.^y Ergo actus divisionis in uno puncto non tollit divisionem in potentia¹ in alio puncto.

Et ideo aliter est dicendum quod potentia continui ad divisionem est potentia passiva, quae dicitur respectu actus. Sed actus est duplex: quidam completus et impermixtus potentiae, sicut album et nigrum; alius est actus permixtus potentiae, sicut est motus et alia huiusmodi. Motus enim, etsi² sit actus, est tamen permixtus potentiae. Modo dicendum est quod potentia quae est in continuo ad divisionem est potentia non ad actum completum et purum,³ sed ad actum potentiae mixtum: est enim in continuo potentia ut dividatur in infinitum remanente potentia ad ulteriorum divisionem; infinitum enim quod est continuum est, sicut dies et agon, ut vult⁴ Aristoteles tertio Physicorum.^z Et ideo quando dicitur "possibile est corpus dividi" etc., non est intelligendum quod sit potentia⁵ ad actum divisionis non remanente potentia ad divisionem (tunc enim bene procederet ratio), sed est intelligendum quod in continuo sit potentia ad actum divisionis permixtum potentiae. Et ideo si ponatur actu esse divisum secundum quod erat in potentia,⁶ nullum sequitur impossibile; et hoc est esse divisum cum potentia ad ulteriorem divisionem. Si autem ponatur actu divisum non remanente potentia ad ulteriorum divisionem, sequitur impossibile. In continuo⁷ non erat potentia ad talem divisionem. Ratio autem Democriti⁸ procedit ac si in continuo esset potentia ad actum divisionis non remanente potentia ad ulteriorum divisionem.

Quod arguitur ulterius de linea Commentatoris, dico quod non dicit verum, vel non intelligo ipsum.

---

1. divisionem in potentia **F** : potentiam divisionis **B**.

2. enim etsi **B** : tamen si **F**.

3. purum] pura **F** : proximum **B**.

4. infinitum - vult] infinitum enim quod est continuus est sicut dies **spat. vac. VI** litterarum ut vult **F** : in infinitum quod est continuum sicut dies et ago sicut dicit **B**.

5. potentia] in continuo **add. B**.

6. in potentia **B** : **om. F**.

7. in continuo **F** : et etiam in ultimo **B**.

8. Democriti] demetrici **F**, ut **vid.**

---

y. Cf. Arist. Ph. 6.1 231b9, 6.3 234a8-9

z. Arist. Ph. 3.6 206a21-23

1.2. Quaestio de significato istorum verborum 'incipit', 'desinit'

De secundo arguitur a quibusdam¹ quod huiusmodi verba significant motum, sic:²

1.1. Omne verbum significat agere vel pati,³ ut dicit definitio verbi; agere autem et pati sunt motus; ergo omne verbum significat motum; 'incipit' et 'desinit' sunt verba; ergo significant motum.

1.2. Item, omnis exitus de potentia ad actum est motus, /B93vB/ est enim motus actus entis in potentia secundum quod huiusmodi; sed haec verba dicunt exitum de potentia ad actum; ergo significant motum.

2. In oppositum: 'Incipit' et 'desinit' significant inceptionem et desitionem;⁴ sed inceptio et desitio sunt termini motus et non motus; ergo significant terminum motus qui est mutatio.

Ad istud intelligendum quod significatum dictionis probari non potest, quia debet esse suppositio. Quod autem debet supponi in aliqua scientia probari non potest, quamvis in alia suppositum probari potest in illa.⁵ Verbi gratia: in perspectiva supponitur quod omnis trianguli cuius ad basim latera sunt aequalia et anguli supra basim sunt aequales, ista tamen propositio probatur ab Euclide^{6.aa} Ergo quod supponitur in omni scientia, in nulla probari potest; significatum autem dictionis in omni scientia est⁷ tamquam praecognitio, ut patet primo Posteriorum;^{bb} ergo non potest probari in aliqua scientia. Et hoc est quod dicit Aristoteles secundo Posteriorum:^{cc} "Amplius nulla scientia demonstrat quod hoc⁸

1. De secundo - quibusdam **F** : De tertio fuit argutum **B**.

2. sic **B** : Si **F**.

3. pati] vel neutrum add. **F**; haesitans codicem **B** sensus gratia secutus sum, cum lectio codicis **F** aliquatenus textu Prisciani, Inst. 2.4.18, roboretur; dicit enim: Proprium est verbi actionem sive passionem sive utrumque [u.: neutrum Schneider] ... significare.

4. desitionem] desinitionem **F** hoc loco et saepius

5. Ad istud - illa **F** : Ad istud praeintelligendum quod significatum spat. vac. (rasura?) **V** litt. probari non potest, cuius causa est quoniam illud quod debet supponi in omni doctrina et disciplina per aliud probari non potest, quia quod supponitur in aliqua doctrina in illa non potest declarari, quamvis in superiori probari ut si sit conclusio in illa **B**.

6. Euclide **F** : primo Euclidis **B**.

7. est **F** : praesupponitur **B**.

8. quod hoc **F** : utique quod nomen **B** : utique quod hoc nomen Aristoteles (ex recensione Guillelmi), cuius ipsissima verba (a **B** praeter unam vocem servata) a revisore posita esse suspicor, nam ut cod. **F** loquitur idem Petrus de Alv. in sophismate "Album potest esse nigrum" (**F** 65rA, **B** 96vB), in quo, utroque codice teste, quia nulla scientia probat quod hoc significet hoc scripsit.

aa. Eucl., El. 1.5

bb. Arist. APo. 1.1 71a11-16; cf. APo. 1.10 76a32-33.

cc. Arist. APo. 2.7 92b32-34

significat hoc, nec¹ definitiones hoc significant."²

Non igitur est conandum ad probandum³ significatum dictionis, sed praesupponendum ipsum et alia declarare. Supponamus igitur⁴ quod ista verba 'incipit' et 'desinit' significant inceptionem et desitionem verbaliter, scilicet per modum fieri; inceptio autem et desitio sunt primum et ultimum rei cuius sunt; significant⁵ ergo ista verba 'incipit' et 'desinit' primum et ultimum per modum fieri. Primum autem et ultimum reperiuntur in quantis et continuis; quanta autem⁶ et continua omnia sunt divisibilia, hoc enim cadit in ratione ipsorum; ergo primum et ultimum non reperiuntur nisi in rebus divisibilibus et⁷ quantis habentibus primum et ultimum. Ex hoc ulterius sequitur quod non dicantur de sempiternis secundum quod sempiterna sunt, non enim dicimus quod deus vel caelum incipit operari secundum quod sempiterna, - et dico "secundum quod⁸ sempiterna," quia bene dicimus quod stella incipit calefacere nostrum hemisphaerium, calefactio tamen nostri hemisphaerii non est actio sempiterna, sed habet primum et ultimum. Sequitur etiam ex hoc quod ista verba non dicantur de rebus indivisibilibus, cuiusmodi est punctus vel instans, non enim dicimus quod punctus incipiat vel desinat quia non habet primum nec ultimum. Sic igitur indivisibile non incipit vel desinit, et ideo non dicimus quod Socrates⁹ incipit generari nisi ratione motus¹⁰ praecedentis generationem. Si enim diceretur 'Socrates incipit generari, et cum generatur¹¹ generatus est, cum generatus est desinit generari', sequeretur quod simul incipit et desinit generari, quod non est possibile.

Sic igitur patet quod illa verba¹² dicunt primum et ultimum rei divisibilis verbaliter sive per modum fieri; ultimum autem et primum rei divisibilis non potest esse divisibile, sicut probatum fuit supra; et ideo, cum omnis motus sit divisibilis, ut ista verba significant¹³ inceptionem et desitionem, non significabunt motum, nisi dicatur quod /B 94rA/ cum hoc

1. nec] igitur add. B cum Aristotele.

2. significant] sic igitur nulla scientia probat significatum dictionis add. B.

3. igitur est conandum ad probandum B : enim est conandum F.

4. supponamus igitur] supponamus F : supponimus igitur B

5. significant] significanter F : compendium ambiguum B (significant? significata?).

6. autem B : enim F.

7. et B : om. F.

8. quod B : om. F.

9. Socrates] sor B : sol non F.

10. motus B : om. F.

11. et cum generatur B : om. F.

12. verba B : om. F.

13. ut - significant F : si - significant B.

quod¹ significant primum et ultimum significant illud cuius sunt primum et ultimum, hoc autem erit aequivoce.

Ad 1.1. Ad argumentum quod /F 71vA/ significant motum:²F»ü».» penitus nihil valet. Motus enim dicitur dupliciter: uno modo dicitur actus entis in potentia secundum quod huiusmodi; alio modo dicitur motus modus significandi per modum motus, qui reperitur in verbo et participio. Concessum autem est quod ista verba significant per modum motus et fieri, quia significant primum et ultimum rei per modum fieri; ex hoc autem non habetur quod significant motum; aliquid enim quod non est motus³ potest significari per modum motus.

Ad 1.2. Quod arguitur secundo quod ista verba dicunt exitum de potentia in actum, dicendum quod non est verum. Sed dicunt principium⁴ exitus de potentia ad actum⁵ vel ultimum, sicut suppositum est supra.

Ad 2. Quod arguitur in oppositum quod significant mutationem, dicendum quod cum ista verba dicant primum et ultimum rei divisibilis vel quantae, illud quantum potest esse tale quod eius primum et ultimum sit mutatio vel immutatio, cuiusmodi est quies vel motus, et tunc si ista verba dicunt primum et ultimum, talium dicunt mutationem, sed hoc est per⁶ accidens. Potest etiam esse tale quod eius ultimum non sit mutatio sed punctus vel instans vel aliquid aliud, et tunc non dicunt mutationem sed dicunt primum vel ultimum illius rei, quodcumque sit illud; istud tamen est accidens sicut primum. Et ita supponendum quod dicunt primum et ultimum rei⁷ simpliciter⁸ per modum verbalem.

---

1. quod B : om. F.

2. significant motus B : significat motus »ü

3. aliquid enim quod non est motus B : aliquem quod non est motus non F.

4. principium B : principium actus F.

5. actum B : actum primum F.

6. per B : om. F.

7. quodcumque sit - ultimum rei B : om. F.

8. simpliciter F : similiter (s^r) B.

1.3. *Quaestio de expositione istorum verborum 'incipit', 'desinit'.*

De tertio¹ arguitur:

1. Cuicumque adiungantur, eodem modo exponantur;² expositio enim³ dictionis sequitur eius significatum. Cuius ergo significatum est unum, expositio debet esse una; nunc autem significatum istorum est unum, cuicumque adiungantur, quia idem significat dictio in oratione et extra, essenziale enim propter⁴ accidentale non transmutatur; ergo cuicumque adiungantur eandem expositionem habebunt.

2. Sed contra. Ista verba dicunt primum et ultimum rei divisibilis, sicut suppositum est, sed quaedam sunt res quae in suo principio⁵ et ultimo habent esse, sicut res permanentes; aliae autem sunt res quae non habent esse in principio sui vel ultimo, sicut successivae, motus enim non est in principio sui. Igitur diversimode debent exponi quando istis vel illis adiunguntur.

Quoniam secundum quosdam diversificatur expositio istorum verborum,⁶ scilicet 'incipit' et 'desinit', secundum quod adiunguntur rebus permanentibus et successivis, ideo⁷ videndum est, quae est ratio rerum permanentium et successivarum, et qualiter se habent ad suum primum.⁸

Sciendum igitur quod res successivae dicuntur quarum partes succedunt⁹ sibi invicem et non habent esse simul, de quibus nihil est actu extra in natura nisi quoddam indivisibile,¹⁰ sicut motus et tempus et quies. Partes enim motus sibi invicem succedunt in esse et non habent esse simul,¹¹ nec est de motu nisi mutatio vel esse mobilis in spatio sibi aequali quae continuant¹² partes motus, scilicet posteriorem cum priori. Similiter est de tempore et quiete: tempus enim sequitur motum¹³ sicut subiectum suum et quies sicut privatio eius. Quies enim est privatio motus in eo in

1. De tertio **F** : Tunc de quarto **B**.

2. adiungantur - exponantur] adiungatur - exponatur **F** : adiungantur - exponuntur **B**.

3. enim **B** : om. **F**.

4. propter **B** : in **F**.

5. principio **F** : primo **B**; item proxima vice infra.

6. expositio istorum verborum **B** : eorum expositio verborum **F**.

7. ideo **B** : et ideo **F**.

8. primum **F** : principium **B**.

9. succedunt **B** : successive dicuntur **F**.

10. quoddam indivisibile **B** : quod divisibile **F**.

11. simul] immo una pars est prior et altera posterior add. **B**.

12. continuant **F** : contineant **B**.

13. tempus enim sequitur motum **B** : et postea sequitur motus **F**.

quo natus est esse motus et ubi et quando natus fieri,^{dd} et ideo succedunt partes sibi invicem quietis sicut motus. Res autem huiusmodi cum sunt in principio temporis mensuran/B 94rB/tis ea non habent esse, nihil enim movetur nec¹ quiescit in instanti, sicut probatur sexto Physicorum.^{ee} Si enim aliquid² movetur in instanti, tunc velocius in minori movebitur aequale,³ est enim velocius quod in minori plus pertransit aut aequale; dividetur⁴ igitur instans; hoc autem est impossibile; ergo et primum. Similiter arguendum est de quiete. Motus igitur non habet esse⁵ in primo⁶ temporis mensurantis ipsum, nec universaliter aliqua res successiva secundum quod huiusmodi.

Dicuntur autem res permanentes quae habent esse simul secundum⁷ omnes suas partes nec una est prior secundum quod huiusmodi. Et quia talia sunt indivisibilia⁸ secundum successionem et eorum partes⁹ sunt simul, ideo¹⁰ mensurantur indivisibili secundum successionem, cuiusmodi est instans, et habent esse in instanti. Tempore¹¹ autem secundum suam substantiam non mensurantur,¹² sed tantum secundum suum esse temporale.¹³ Cum enim percipimus esse transmutabile,¹⁴ statim percipimus tempus sicut dicitur quarto Physicorum.^{ff} Et sic talia per motum¹⁵ eorum vel quietem mensurantur non autem secundum substantiam; et quamvis sint divisibilia¹⁶ secundum quantitatem, quia tamen sunt¹⁷ indivisibilia secundum successionem, non habent primum vel ultimum in tempore quantum ad suam substantiam. Quia si haberent, substantia sua men-

-
1. nec B : nisi quod F.
  2. aliquid] aliquis B : deficit F.
  3. tunc - aequale] nunc velocius erit in minori aequali F : tunc velocius in minori movebit aequale B.
  4. aequale dividetur B : dividitur F.
  5. esse B : om. F.
  6. primo F : principio B.
  7. secundum B : et secundum eos F.
  8. partes nec una - indivisibilia F partes et sunt indivisibiles B.
  9. partes B : permanentes F.
  10. ideo B : et ideo F.
  11. tempore B : tempus F.
  12. mensurantur scripsi : mensuratur F : deficit B.
  13. autem secundum - temporale F : om. B.
  14. transmutabile F : alicuius add. B.
  15. per motum B : permanent F.
  16. divisibilia B : transibilia F.
  17. tamen sunt B : ea sint F.

---

dd. Definitio quietis ex Arist. Ph. 5.2 226b12-16, 5.6 229b25 & 6.3 234a32-33 petita

ee. Arist. Ph. 6.2-3, praesertim 6.3 234a32-33

ff. Cf. Arist. Ph. 4.11 219a3-6

suraretur¹ tempore; nunc autem non mensurantur tempore, sicut dictum est et dicit Aristoteles quarto Physicorum;² ergo secundum se non habent primum et ultimum quamvis quandoque sint et quandoque non sint.² Referendo tamen ea ad motum praecedentem cuius sunt terminus vel subsequentem³ vel etiam ad quietem possunt dici habere primum et ultimum, ita quod homo incipit cum incipit motus cuius finis est generatio hominis, vel cum incipit quies sub forma hominis. Talia igitur non habent principium⁴ vel ultimum in successione; haberent enim medium, et tunc essent divisibilia secundum successionem, et hoc dico quantum ad eorum substantiam.

Intelligendum quod⁵ primum et ultimum dicuntur dupliciter: uno modo de fine vel principio cuiuscumque⁶ magnitudinis habentis positionem, sicut dicitur ultimum lineae punctum, superficiei linea, et corporis superficies;⁷ alio modo dicuntur de principio temporis vel fine, sicut dicitur primum et ultimum temporis instans. Possunt igitur⁸ verba dicere primum et ultimum primo modo, et sic possunt adiungi unicuique habenti magnitudinem ut cum dicitur 'hic incipit linea' et 'hic desinit corpus',⁹ scilicet ad superficiem; vel possunt dicere primum vel ultimum in tempore, et sic considerantur in ista oratione, et quaerimus eorum¹⁰ expositionem.

Hiis igitur visis, cum quaeritur de expositione 'incipit' et 'desinit', dicendum quod cum ista verba de suo significato tempus non importent, sed primum vel ultimum eius cui adiunguntur per se non debent exponi per positionem temporis nec per privationem eiusdem, sed debent exponi per hoc quod est esse in principio¹¹ vel in fine, ut 'Socrates incipit moveri' id est "Socrates est in principio motus", 'Socrates desinit moveri' id est "Socrates est in fine motus".

---

1. substantia sua mensuraretur **F** . eorum subiecta mensurarentur **B**.

2. quandoque sint et quandoque non sint] quandoque et quandoque non sit **F** : quandoque sunt et quandoque non **B**.

3. subsequentem **B** : sub quiete **F**.

4. principium **F** : primum **B**.

5. quod] cum ista verba dicunt primum vel ultimum quod add. **B**.

6. cuiuscumque **B** : eius **F**.

7. dicitur - punctum - linea - superficies **F** : dicemus - punctum - lineam - superficiem **B**.

8. igitur **F** : tunc ista **B**.

9. hic incipit - corpus] hic incipit linea et hic desinit **F** : hic incipit esse linea hic desinit esse corpus **B**.

10. eorum **F** : eius **B**.

11. principio **B** : primo **F**.

Quia tamen res successivae in sui principio non habent esse sed post principium,¹ ut dictum est, ideo ex consequenti sequitur privatio ipsorum in instanti vel in praesenti tempore, et positio futuri, ut 'Socrates incipit moveri' "Socrates non movetur sed post hoc movebitur". Similiter est de hoc verbo 'desinit': 'Socrates desinit moveri' "Socrates est in fine motus", et quia in fine motus non est motus sequitur ulterius: ergo Socrates non movetur, et quia finis motus praesupponit motum praecedentem, ideo sequitur: ergo prius movebatur.

Rebus autem permanentibus proprie non debent addi, ad minus secundum quod dicunt² primum vel ultimum in tempore, eo quod tempus non mensu/B 94vA/ratur tempore, et ideo falsa est ista 'hoc incipit esse homo' per se. Cum enim 'incipit' et 'desinit' dicant primum et ultimum in tempore et res permanentes secundum quod huiusmodi non mensurantur tempore, eis non possunt addi verba proprie. Verum tamen quia talia sunt simul cum³ quiete sub forma sua vel⁴ sunt termini motus, dicimus quod incipit semen esse homo, quia incipit moveri ad formam hominis vel quia incipit quiescere sub forma hominis. Et tunc exponuntur sicut exponerentur cum rebus successivis, ut 'semen incipit esse homo'⁵ "semen est in principio⁶ motus ad formam hominis" vel 'semen incipit esse homo' id est "semen est in principio quietis sub forma hominis."

Sic igitur patet quod ista verba cuicumque addantur eandem habent expositionem, ita quod hoc verbum 'incipit' unam habet cuicumque adiungatur, 'desinit' aliam similiter habet. Et hoc est intelligendum quando dicunt primum et⁷ ultimum in tempore, cum autem dicunt primum vel ultimum⁸ in magnitudine tunc adduntur unicuique dicenti magnitudinem, sive sit res permanens sive successiva, et penitus eandem habent expositionem. Nulla enim magnitudo esse habet in sui principio sive fine. Unde ista oratio 'linea incipit esse hic' sic exponatur: "linea est in hoc suo principio quod est punctus, et ultimus ante hunc punctum nihil est de linea sed post hunc punctum erit ista linea⁹"; et sic in omnibus aliis. Eandem igitur habent expositionem cuicumque addantur.

---

1. principium B : prius vel primum F.

2. dicunt B : dicatur F.

3. cum B : om. F.

4. vel F : et B.

5. quia incipit moveri - esse homo B : om. F propter homoeoteleuton.

6. principio B : primo (p^o) F.

7. dicunt primum et] dicit primum et F : dicunt primum vel B.

8. in tempore - ultimum B : om. F.

9. hunc punctum erit ista linea B : om. F.

Ad 1. Et concedatur hoc probans ratio.

Ad 2. Ad rationem in oppositum dicendum. Cum dicitur quod res permanentes et successivae diversimode com/F 71vB/parantur ad primum et ultimum, dicendum quod primum et ultimum¹ possunt dici de terminis magnitudinis habentibus positionem, et sic eodem modo reperiuntur in permanentibus² et successivis, ut dictum est; vel possunt dici de ultimis temporis, et sic non eodem modo reperiuntur in ipsis, quia in permanentibus reperitur primum et ultimum non per se, quod tamen supponit ratio.

Determinatio quaestionis generalis 1, de veritate sophismatis

Per iam dicta patet³ quid sit dicendum de veritate. Patet enim quod falsa est, cum fundetur supra positionem impossibilem, scilicet quod Socrates sit in paenultimo instanti vitae suae.⁴

Et patet qualiter respondendum ad probationem, quoniam per interemptionem positionis.

Improbatio bene procedit.

Determinatio quaestionis 2, de distinctione

De distinctione dicendum quod bona est in se, potest tamen li 'non desinendo esse'⁵ determinare li 'esse' vel li 'desinit', et operatur multipliciter potentialem. Ad propositum tamen non valet, quia oratio in utroque sensu falsa, sicut patet.⁶

Per magistrum Petrum de Alvernia.⁷

---

1. dicendum quod primum et ultimum B : om. F.

2. reperiuntur in permanentibus] in permanentibus F : reperiuntur primum et ultimum in rebus permanentibus B.

3. patet B : om. F.

4. suae] Hoc autem dictum est supra quod hoc est impossibile, sequitur dictam orationem esse impossibilem et falsam add. B.

5. esse F : om. B.

6. sicut patet F : Sic igitur patet quid intelligo circa istam orationem salvo meliori iudicio B.

7. Per magistrum Petrum de Alvernia F : om. B.